

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2015-YL-037**

**YURTIÇİ KREDİ HACMİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN
MAKROEKONOMİK BÜYÜKLÜKLERE ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN

Enis BEGEÇ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Halil UÇAL

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Enis BEGEÇ tarafından hazırlanan “Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Makroekonomik Büyüklüklere Etkisi: Türkiye Örneği” başlıklı tez, 25.06.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı:	Kurumu:	İmzası:
Başkan: Doç. Dr. Kadir KARAGÖZ	Celal Bayar Ü. İİBF	.....
Üye: Doç. Dr. İsmet Göçer	ADÜ Aydın İktisat F.	.....
Üye: Yrd. Doç. Dr. Halil UÇAL	ADÜ Nazilli İİBF	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... Sayılı kararıyla ..... onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilerle bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

24/07/2015

Enis BEGEÇ

ÖZET

**YURTIÇİ KREDİ HACMİNDEKİ DEĞİŞİMLERİN
MAKROEKONOMİK BÜYÜKLÜKLERE ETKİSİ: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ**

Enis BEGEÇ

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Halil UÇAL

2015,106 sayfa

Bankacılık sektörü tarafından firmalara ve hane halkına sağlanan yurtiçi krediler, parasal aktarım mekanizmaları arasında oldukça önemli bir yere sahip olup yatırımların finansmanında ve iç talebin canlandırılmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada; Türkiye’de yurtiçi kredi hacmindeki değişimlerin cari açık, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkileri, 2000-2014 dönemi çeyrek verileri ile ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Serilerin durağanlığı ADF, PP ve KPSS yöntemleriyle incelenmiş ve serilerin $I(1)$ oldukları görülmüştür. Seriler arasındaki nedensellik ilişkileri Granger (1969) yöntemi ile incelenmiş ve ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyondan kredi hacmine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken, kredi hacmi ile cari açık arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı görülmüştür. Seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkilerinin varlığı Engle-Granger (1987) ve Johansen (1988) yöntemleriyle araştırılmış ve seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu görülmüştür. Seriler arasındaki uzun dönem analizleri DOLS yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve kredi hacmindeki %1’lik artışın; cari işlemler açığını %0.06 oranında, ekonomik büyümeyi %0.75 oranında, enflasyonu %0.32 oranında arttırdığı, işsizlik oranını ise %5.4 azalttığı bulunmuştur. Kısa dönem analizi de DOLS ile gerçekleştirilmiş ve bütün modellerinin hata düzeltme mekanizmalarının çalıştığı belirlenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Kredi Hacmi, Cari Açık, Ekonomik Büyüme, Enflasyon, İşsizlik,

ABSTRACT

THE IMPACT OF CHANGE IN DOMESTIC CREDIT VOLUME ON MACROECONOMICS INDICATORS: THE CASE OF TURKEY

Enis BEGEÇ Msc. Thesis, at Economics

Supervisor: Dr. Halil UÇAL

Domestic credit provided to households and firms by the banking sector has a very important position in the monetary transmission mechanism and it plays a vital role in the revival of domestic credit demand and investment financing.

In this study, we analyzed the effects of domestic credit indicators on economic growth, inflation, current account deficit and unemployment by using quarterly data between 2000-2014. The stationarity of series were analyzed by using ADF test, PP test, and KPSS test, afterwards the series were found as I(1). The causality relationship between the series were analyzed by Granger test (1969) and only unidirectional causality relation was found from domestic credit to inflation, economic growth, and unemployment. But there was no causality between current account deficit and loans. The existence of co-integration relationship between series are researched by Engle-Granger (1987) and Johansen (1988) test. According to results, there is a cointegration between the series. Long-term analysis between the series were conducted by DOLS methods and we found that 1% increase in loan volume increases the current account deficit by 0.06%, economic growth by 0.75%, inflation by 0.32% and decreases unemployment rate by 5.4%. Short-term analysis was also conducted by DOLS methods and it is determined that error correction mechanisms of all models work.

KEYWORDS: Credit Volume, Current Account Deficit, Economic Growth, Inflation, Unemployment.

ÖNSÖZ

Çalışmada, yurtiçi kredi hacminde meydana gelen değişimlerin işsizliği, cari açığı, enflasyonu ve büyümeyi ne yönde etkilediği incelenmiştir. Bu süreçte benden yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Halil UÇAL'a, benden desteğini esirgemeyen ve ekonometrik analizlerin yürütülmesinde bana destek veren Doç. Dr. İsmet GÖÇER hocama teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca vaktini bizim için ayıran Doç. Dr. Kadir KARAGÖZ hocama teşekkürlerimi sunarım.

Enis BEGEÇ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
KISALTMALAR	xv
TABLolar DİZİNİ	xvii
GRAFİKLER DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. KREDİNİN TANIMI VE KAPSAMI, UNSURLARI, ÇEŞİTLERİ.....	3
1.1. Kredinin Tanımı Ve Kapsamı	3
1.2. Kredinin Unsurları	5
1.2.1. Zaman Unsuru (Vade).....	5
1.2.2. Güven Unsuru (İtimat).....	5
1.2.3. Risk Unsuru (Teminat).....	6
1.2.4. Gelir Unsuru.....	6
1.3. Kredinin Çeşitleri	7
1.3.1. Niteliklerine Göre Krediler	7
1.3.2. Güvencelerine Göre Krediler	8
1.3.3. Vadelerine Göre Krediler	8
1.3.4. Kullanım Amaçlarına Göre Krediler.....	9
1.3.5. Kullanılan Sektöre Göre Krediler	9
1.3.6. Kullanıldıkları Alanlara Göre Krediler	10
1.4. Bireysel Krediler	10
1.4.1. Bireysel Kredi Tanımı.....	10

1.4.2. Bireysel Kredi Fayda ve Zararları	13
1.4.2.1. Tüketiciler açısından faydaları	13
1.4.2.2. Tüketiciler açısından zararları	13
1.4.2.3. Bankalar açısından faydaları	14
1.4.2.4. Bankalar açısından zararları	14
1.4.2.5. Ülke ekonomisi açısından faydaları	14
1.4.2.6. Ülke ekonomisi açısından zararları	14
2. YURT İÇİ KREDİ HACMİ MAKROEKONOMİK BÜYÜKLÜKLERE ETKİSİ	15
2.1. Yurtiçi Kredi Hacmi-Enflasyon İlişkisi.....	18
2.2. Yurtiçi Kredi Hacmi-Büyüme İlişkisi	25
2.3. Yurtiçi Kredi Hacmi-Cari Açık İlişkisi	36
2.4. Yurtiçi Kredi Hacmi-İşsizlik İlişkisi	41
3. VERİLER VE YÖNTEM.....	46
3.1. Ampirik Analiz Ve Bulgular	46
3.1.1. Birim-Kök Testi.....	47
3.1.2. Nedensellik Analizi	51
3.1.3. Eşbütünleşme Analizi	53
3.1.4. Uzun Dönem Analizi	55
3.1.5. Kısa Dönem Analizi	56
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	58
KAYNAKÇA	60
ÖZGEÇMİŞ.....	77

KISALTMALAR

ADF	:Augmented Dickey-Fuller
PP	: Phillips-Perron
KPSS	: Kwiatkoswki-Phillips-Schmidt-Shin
GOÜ	: Gelişmekte Olan Ülkeler
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MB	: Merkez Bankası
BCH	: Borçlu Cari Hesap
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 3.1. ADF birim kök testi sonuçları.....	49
Tablo 3.2. PP birim kök testi sonuçları.....	50
Tablo 3.3. KPSS birim kök test sonuçları.....	51
Tablo 3.4. Granger nedensellik testi sonuçları.....	52
Tablo 3.5. Engle-Granger Eşbütünleşme testi sonuçları.....	54
Tablo 3.6. Johansen eşbütünleşme testi sonuçları.....	54
Tablo 3.7. Uzun dönem analizi sonuçları.....	55
Tablo 3.8. Kısa dönem analizi sonuçları.....	57

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2.1. Kredi Hacmi ve Enflasyon Seyri.....	23
Grafik 2.2. Kredi Hacmi ve Büyüme Seyri.....	32
Grafik 2.3. Kredi hacmi-Cari açık Seyri.....	39
Grafik 2.4. Kredi hacmi-İşsizlik Seyri.....	43

GİRİŞ

Bankacılık sektörü tarafından firmalara ve hane halkına sağlanan yurtiçi krediler, parasal aktarım mekanizmaları arasında oldukça önemli bir yere sahip olup yatırımların finansmanında ve iç talebin canlandırılmasında hayati bir rol oynamaktadır. Friedman 1929 büyük bunalımının uzun sürmesinin nedenlerini açıklarken; kriz ortamında merkez bankalarının ve ticari bankaların kendilerini koruma güdüsüyle daraltıcı para politikası nedeniyle piyasada yaşanan yatırım ve talep düşüklüğüne işaret etmiştir. 2008 küresel ekonomik kriz sonrasında da başta ABD olmak üzere bütün ülkeler genişletici para ve maliye politikaları uygulayarak krizin etkilerini hafifletmeye çalışmışlardır. Türkiye’de de ekonomi yönetimi tarafından bankalara ısrarla kredi kanallarını açık tutmalarını ve kredi taleplerini geri çevirmemeleri konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bütün bunların sonucunda Türkiye, 2008 küresel ekonomik krizinden ilk çıkan ekonomiler arasında yer almıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de bankacılık sektörü yurtiçi toplam kredi hacmindeki değişmelerin cari açık, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizliğe olan etkileri, 2000-I-2014-IV dönemi verileri kullanılarak nedensellik ve eşbütünleşme yöntemleriyle analiz edilmiştir. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki en önemli motivasyon kaynağı; Türkiye ekonomisinin ulusal ve uluslararası parasal hareketlere olan aşırı duyarlılığı nedeniyle kredi hacmindeki değişmelerin Türkiye ekonomisini derinden etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Örneğin 2008 küresel ekonomik krizinden çıkış süresini hızlandırabilmek için 2009 ve 2010 yıllarında uygulanan genişletici para politikaları sonucunda Aralık 2011’de kredi hacminin artış hızı %35lere yükselmiş ancak bu durum cari açığın 75 milyar dolarla GSYH’nin %9.9’una ulaşmasına neden olmuştur. Merkez Bankası (MB) 21 Aralık 2011’den itibaren sıkı para politikaları uygulayarak cari açığı frenlemek istemiş bu doğrultuda 2012 yılında kredi hacmi artış hızını %15 ile sınırlandıracağını açıklamıştır. Fakat bu kez düşen cari açıkla birlikte 2012 yılı ilk çeyreğinde ekonomi %0 büyümüş bunun üzerine ekonomide “gaz-fren” tartışmaları gündeme gelmiş, MB’ye para politikasını gevşetmesi konusunda baskılar artmış, MB kredi hacmi artış hızını %20’ye çıkarmış, cari açık 48 milyar dolara düşürülmüş, ancak ekonomi sadece %2.2 büyüyebilmiştir. 2013 yılına görece gevşek para politikaları ile girilmiş, ekonomi %4.1 büyürken, cari açık 65 milyar dolara yükselmiştir. Görüldüğü üzere bankacılık sektörü kredi hacmindeki değişmeler ekonomiyi oldukça derinden etkileme potansiyeline sahiptir. Bu

konunun farklı dönemler için farklı yöntemlerle sürekli çalışılması ve politika yapıcıların dikkatlerinin bu konu üzerinde tutulması büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmanın da bu amaca hizmet edeceği ve literatüre bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmadaki en önemli kısıt; işsizlik verilerinin 2005 öncesi aylık, 2000 öncesi 3 aylık olarak yayınlanmıyor olması ve ekonomik büyüme verilerinin aylık frekanslarının bulunmamasıdır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kredilerle ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde; yurtiçi kredi hacmindeki değişmelerin makroekonomik etkileri grafikler yardımıyla incelenmiş ve ilgili literatür özeti sunulmuştur. Üçüncü bölümde kredi hacmi ile bir dizi makroekonomik değişken arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik ekonometrik analiz gerçekleştirilmiş olup sonuç ve önerilerle çalışma tamamlanmıştır.

1. KREDİNİN TANIMI VE KAPSAMI, UNSURLARI, ÇEŞİTLERİ

Bu bölümde kredilerle ilgili genel bilgiler verilecektir. Kredinin tanımı yapılarak ne olduğu neleri kapsadığı gibi konuların yanında unsurlarının neler olduğu ve nasıl belirlendiği de anlatılacaktır. Ayrıca kredinin çeşitlerinden bahsedilerek bunların tanımlaması da yapılacaktır.

1.1. Kredinin Tanımı Ve Kapsamı

Latince “credere” kelimesinden gelen kredi, Türk Dil Kurumunda (TDK) “borç ödemede güvenilir olma durumu”, “ödünç alınan veya verilen mal, para” ve “saygınlık, itibar” anlamlarına gelmektedir.

Kredi kavramına objektif ve subjektif olarak da bakılabilir. Objektif kavram olarak kredi, belirlenmiş süreler içerisinde satın alma gücünü başkasına devretmektir. Subjektif kavram olarak ise krediyi veren kişinin vadesinde onu krediyi alan kişiden geri alabileceğine güvenmesidir (Tekinalp, 1988: 350).

Tekinalp’in diğer bir tanımına göre ise kredi, “kredi veren tarafından, sadece kredi alanın yararına veya onun göstereceği bir teminat karşılığında verilen ve geçici olmakla birlikte belli bir süreliğine, bir satın alma gücünden vazgeçilmesini gerektiren, bu vazgeçme karşılığında da kredi verene faiz getirisi sağlayan, maddi bir kazandırmadır” (Tekinalp,1988: 350).

Kredi, fon arz ve talep edenlerin birbirleriyle yaptıkları güven unsuruna dayanan ekonomik ilişki olarak da adlandırılabilir.

Kredi, bankacılık sektöründe belli koşullar altında firmalara ya da kişilere uygun görülen süreler içerisinde geri ödeme şartıyla mal, hizmet veya satın alma gücünün verilmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan ödünç para verilmesi veya bir yükümlülük karşılığında garanti verilmesi belli bir bedel karşılığında faiz, komisyon vb. yapılır (Tekindağ, 2010:8).

O. Tunaboylu krediyi itibar olarak tanımlamıştır. Yani kredi alan ve veren tarafından belirlenen tarihlerde geri ödeme vaadine bulunularak yapılan ekonomik alış verişin, ödeme gününde ödemeyi gerçekleştirme vaadinde bulunan kişiye verilmesi ve kefil olan kişinin itibarından yararlanılması olarak tanımlamıştır (Tunaboylu, 1977).

Kredi, genel manasıyla mevcut olan nakit, mal veya hizmetin uygun sürede geri ödenmek şartıyla verilmesidir. Ayrıca temin edilmiş varlığın geri ödenmesine kefil olunmasıdır. Aras krediyi mübadele temeline dayandırmıştır. Yani herhangi bir firmanın veya kişinin kendisine ait olmayan hakkı ve olanağı belli bir teminat altında ve belirlenmiş süre içerisinde alınan nakit, mal veya hizmeti kendisininmiş gibi kullanmasıdır. Ayrıca kredi alan kişi veya firma sahip olduğu olanağı ve fonu anapara ve faiz oranıyla belirlenmiş bedeli geri ödeme şartında bulunurken, krediyi teslim eden banka, mali kuruluş ve vb. sektörler ise teslim ettikleri fonu veya krediyi belirlenen süre içerisinde kullanmayı kabul ederler. Dolayısıyla, en genel manasıyla krediyi tanımlarken fon arz ve talep edenlerin birbirleriyle yaptıkları güvence unsuruna dayanan ekonomik ilişki olarak da adlandırılabilir (Aras, 1996).

Genel manasıyla kredi, belirlenmiş süre içerisinde ödeme koşuluyla mal, hizmet ve para türünden satın alma gücünün elde edilmesi veya belirlenen zaman içerisinde geri ödenmesi koşuluyla var olan satın alma gücünü firmalara ya da kişilere verilmesidir (Parasız, 2005:219).

Parasız aynı zamanda bankacılık sektörü açısından da krediyi tanımlamıştır. Bankacılık açısından kredi, krediyi verecek olan bankanın krediyi alacak olan firmanın ya da kişinin araştırılması sonucunda yasalarını, iç kurallarını ve kendi imkânlarını da göz önünde bulundurarak teminat karşılığında vermiş olduğu para veya fon olarak adlandırmıştır (Parasız, 2000: 199).

Kredi denince ilk akla gelen kurum bankalardır. Dolayısıyla bankacılığın temel işlevine bakmak gerekmektedir.

Bankacılığın temel işlevlerinden bir tanesi kredi vermektir. Kredi bankaların en önemli gelir kaynaklarından. Krediden almış olduğu faiz ve komisyon bu gelir kaynağını oluşturmaktadır. Ülkelerin ekonomik olarak kalkınmasında ve ekonomik olarak büyümesinde sürekliliğin devamı için kredi kullanımının önemi göz ardı edilemez. Firmaların ve kişilerin ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve ülke ekonomilerine katkı sağlayabilmeleri için fonlara ya da kredilere ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların büyük bölümü de bankadan kredi veya fon olarak sağlanmaktadır. Ancak bankalar arasındaki rekabetin yoğun olmasından dolayı bankalar kar marjlarını kısıtlamaktadırlar. Bu nedenden dolayı bankaların kârlılığını artırmasının yolu kredi yönetiminde uygulayacakları politikaların başarılı olması ile mümkün olacağı gerçeğini göstermektedir (Akman, 2012: 5).

Bankalar Kanunu'nda kredi tanımı Őu Şekilde yapılmaktadır; "gerçek ya da tüzeli bir kişiye doğrudan doğruya veya dolaylı olarak nakit, mal, kefalet, teminat biçiminde ve niteliğinde ya da başka bir biçimdeki değerlerin verilmesi, gerçek ve tüzeli kişilerin kefaletlerinin kabul edilmesi veya tahvillerinin satın alınmasıdır" (Aktaran Kölemezi, 1982).

En genel manasıyla 5411 sayılı Banka Kanununun 48.maddesine göre tanımı yapılmış olan kredi,

“Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir Şekilde ve surette verilen ödünçler, tahakkuk etmekle birlikte tahsis edilmemiş faizler, gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzer diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve kurulca kredi olarak kabul edilen sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır” (BDDK, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, 2005).

Tüm bu tanımlara baktığımızda krediler ile ilgili genel olarak, geri ödenmesi koşuluyla ve belirlenmiş süreler içerisinde anaparaya dahil edilmiş olan faiz ya da komisyonun firmalara veya şahıslara nakit olarak verilmesidir.

1.2. Kredinin Unsurları

Banka vb. kuruluşlardan alınacak kredi ve fonlarda göz önünde bulundurulacak unsurlar vardır. Bunlar sırasıyla zaman unsuru, gelir unsuru, güven unsuru ve risk unsurlarıdır.

1.2.1. Zaman Unsuru (Vade)

Kredinin tanımlarına baktığımızda ve tanımlarından da anlaşıldığı üzere banka vb. kuruluşlar tarafından verilen borç paranın belirlenmiş zaman içerisinde ödenmesi gerekmektedir. Bu süreye zaman yani vade denmektedir. Bankacılık sektöründe vade konusu önem arz etmektedir çünkü zamanı uzatılan kredilerin geri dönüşünde risklerin oluşması örneğin firmaların ya da şahısların iflası vb. nedenlerden dolayı verilen kredinin geri ödenmesinde sıkıntı oluşturmaktadır. Ayrıca ekonomik krizlerinde etkisiyle bankaların uzun süreli verdiği kredilerden

dolayı iflas etme durumları söz konusu olabilmektedir. Bunun için Amerika da yaşanan Mortgage krizlerine bakılabilir.

1.2.2. Güven Unsuru (İtimat)

Krediyi veren ve krediyi alan kişiler arasında güven unsuru bulunmalıdır. Bu güven unsuru krediyi veren tarafından krediyi alacak kişi veya kuruluşların araştırılmasıyla belirlenirken yani maaş durumunun bilinmesi gibi, krediyi alan tarafında vadesinde veya vadesinden önce ödemesini garanti etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu şartların sağlanması hem krediyi veren hem de krediyi alan açısından çok önemlidir çünkü kredi veren ve alan için itibar ve saygı unsuru da taraflar arasında oluşacaktır.

1.2.3. Risk Unsuru (Teminat)

Risk unsuru kredinin verilmesinden sonra başlayan süreçte ortaya çıkmaktadır. Birçok risk unsuru mevcuttur. Örnek olarak yaşanan ekonomik krizler ve krediyi alanlar tarafından yapacakları ekonomik faaliyetin düzgün işlememesinden kaynaklanan iflas vb. durumların krediyi ödemedede yarattığı sıkıntılar gösterilebilir. Diğer risk unsurları ise krediyi veya onu kullanan kişilerin sorumluluğunu yerine getirmemesinden kaynaklanabilmektedir. Böyle durumlarda, kredi ve fonu veren finans kuruluşlarının alacakları teminatların artmasına veya azalmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, bankaların yaşadıkları en önemli sorunu risk unsuru oluşturmaktadır.

1.2.4. Gelir Unsuru

Bankaların en önemli gelir kaynağının kullandırılan kredilerden alınan faiz geliri olduğu bilinmektedir. Bankalar kredileri verirken belli miktarda faiz eklerler. Bu da bankaların kredilerden elde ettiği gelirdir. Ayrıca bankaların kredi dışında bankacılık işlemleri ile elde ettiği komisyonlar da diğer bir gelir kalemidir. Bankalar bu işlemleri yaparak elde ettikleri geliri çeşitli şekillerde kullanmaktadırlar. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bankalar piyasada hem varlıklarını sürdürmek hem de çağın gereklerine ayak uydurmak zorundadır.
- Elde ettikleri gelirlerle mevduat sahiplerine verdikleri sözleri yerine getirmekle yükümlüdürler.
- Bankalar tüm giderlerini karşılamak zorundadır. Bunlar içerisinde çalışanların maaşları, sigortaları vb. giderler vardır.

- Bankaların ortaklarına kar sağlama zorunluluğudur.¹

Bankaların vermiş oldukları krediler sadece kendilerini idame ettirmesiyle alakalı değil aynı zamanda işleyen piyasanın sürekliliğinin devamı içinde geçerli bir durumdur denilebilir. Örneğin ekonomik bir faaliyette bulunacak bir firma için gerekli fonu karşılama yanında yardımcı olacaktır. Bunun yanında daha birçok faydasının olduğunu söylenebilir. Bir ekonomide üretilecek olan mal ve hizmetlerin olduğunu varsayalım, bu malları üretecek olan firmaların çok olmasıyla piyasada yaşanacak olan bir arz fazlası durumu ortaya çıkacak ve malların fiyatlarında düşüş ile tüketimin artması sağlanacaktır. Kredinin banka geliri dışında bir diğer faydası ise kişilerin ve firmaların alım gücünü arttırmasıdır.

Tüm bu unsurlar düşünüldüğünde banka ve diğer kredi sağlayan kuruluşların sadece kendi gelirini arttırdığı söylenemez. Ekonomik faaliyetini devamlı hale getirmek isteyenlere alım gücü sağlama, ülke ekonomisinin kalkınması ve büyümesini sağlama vb. banka kredilerinin faydaları arasında görülmesi bu tanımlardan anlaşılmaktadır.

1.3. Kredinin Çeşitleri

Bankaların vermiş oldukları krediler kullanım amaçlarına göre sınıflandırılabilir. Bunları sırasıyla saymak gerekirse nitelik, teminat, vade, kullanım amacı, kullanılan sektör ve kullanıldıkları alan olarak söyleyebiliriz.

1.3.1. Niteliklerine Göre Krediler

Niteliklerine göre krediler nakdi ve gayrinakdi kredi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Nakdi krediler: Adından anlaşılacağı üzere bankalar tarafından nakit olarak verilen kredilerdir. Krediler içinde en çok bilinen kredi türüdür. Nakdi krediler bankalar tarafından belirlenmiş süreler içerisinde geri ödenmek koşuluyla verilen krediler olarak da bilinmektedir. Nakdi krediler hem ülke parası olarak hem de yabancı ülke parası olarak verilebilmektedir. Nakdi krediler: açık krediler, borçlu cari hesap kredisi, İskonto ve iştirak kredileri, spot krediler, döviz endeksli krediler, altın rehini karşılığı krediler, ihracat ve döviz kredileri, yatırım fonu ve hisse senedi karşılığı krediler, bireysel krediler olarak dokuz türe ayrılmaktadır.

---

¹Ayrıntılı bilgi için bkz: Vakıfbank (1994); Öçal vd.(1999); Kavcıoğlu (2003) ve Parasız(2005).

Gayrinakdi krediler: Bu kredilerin nakdi kredilerden ayrılan yönü nakit olarak verilmemesidir. Yani kredi verecek kurum krediyi alacak şahsa veya firmaya kredinin verileceğini garanti ettikleri imzalı bir güvence verirler.

Gayrinakdi kredi, bir işin yapılması koşuluyla, borç ve yükümlülüğün uygulanması ile birlikte finans kurumlarının ücret veya komisyonlarını borç alan adına kefil olması olarak adlandırmıştır. Gayrinakdi kredilerde ilk olarak nakit verilmemesinin nedeni, borçlunun borcunu ödememesi durumunda veya sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda tanzim edilmesi şartı olmasından kaynaklanmaktadır. Gayrinakdi kredilere örnek olarak teminat mektupları, aval kredi ve ithalat kredileri verilebilir (Sungur, 1999: 23).

1.3.2. Güvencelerine Göre Krediler

Güvenceleri açısından krediler de teminatl ve teminatsız olarak ikiye ayrılmaktadır. Kısaca bunlara değinelim.

Teminatsız krediler: Bankanın sadece müşterisinin imzasına güvenip verdiği kredi olarak adlandırılabilir. Teminatl krediler ise, bankaların verecekleri krediyi müşterilerine belli bir koşul altında vermesi olarak adlandırılmaktadır.

Teminatl krediler: Teminatl krediler iki şekilde olabilir; şahsi teminat ve maddi teminat şeklinde. Şahsi teminat, bankanın kredi vereceği müşterisinin yanında bir de o müşteriye kefil olacak bir üçüncü şahsı istemesidir. Maddi teminat, bankanın müşterisinden adına kayıtlı herhangi bir ev ya da arsa gibi parasal değeri olan mallara rehin etmesi olarak nitelenen kredi türüdür.

1.3.3. Vadelerine Göre Krediler

Vadelerine göre krediler üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla kısa, orta ve uzun dönemli kredilerdir.

Kısa vadeli krediler: On sekiz aya kadar vadeli ya da bir yıla kadar vadeli olan kredilerdir.

Orta vadeli krediler: On sekiz ay ile beş yıl vadeli olan ya da on yıla kadar vadeli olan kredilere denir.

Uzun vadeli krediler: On yıldan fazla vadesi olan kredilere denir. Diğer bir deyişle dönemlik kredilerdir.

1.3.4. Kullanım Amaçlarına Göre Krediler

Kullanım amaçlarına göre krediler farklı başlık altında sınıflandırılabilir. Bunlar; yatırım, işletme, tüketim ve modernizasyon kredileridir.

Yatırım kredileri: Bu krediler daha çok işletme sahiplerine verilen kredilerdir. Bu krediler yatırımların artması amacıyla orta ve uzun vadeli olarak verilmektedir.

İşletme kredileri: İşletme sahiplerinin ekonomik faaliyette bulunması yani üretimin yapılmasını desteklemek için verilen kredilerdir. Bu krediler kısa ve orta vadeli olarak verilen kredilerdir.

Tüketim kredileri: Bu kredi türü, taşıt, konut veya diğer dayanıklı tüketim malları için verilen kredilerden oluşmaktadır.

Modernizasyon kredileri: Adından da anlaşılacağı gibi malların yenilenmesi kullanılan kredilerdir. Diğer bir deyişle işletmelerin sahip olduğu makinelerin ve diğer tehcizatların yenilenmesi amacıyla alınan kredilerdir.

Kredi kartları: Kredi kartının kredi türü sayılması onun kullanılmasından sonra geri ödemede ortaya çıkmaktadır. Yani kredi kartı borcunun ödenmediği veya asgari ödeme tutarının ödendiği takdirde geri kalan kısımları krediye dönüştüğü için kredi türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.5. Kullanılan Sektöre Göre Krediler

Kullanılan sektörlere göre krediler özel ve kamu sektörü olarak ikiye ayrılır.

Özel sektör kredileri: Özel kesim kredilerde borcu kullandıran tarafta ve kredi kullandıran taraf da hükümet ya da uluslararası finansal bir kuruluş bulunmaz. Sadece özel kurum, kuruluş veya kişiler bulunmaktadır. Bu kredi türü ticari bankalar tarafından fon arz ve talebin toplandığı kredi türüdür. Bu krediler 1970'lerden yaşanan finansal liberalizasyon sürecinden sonra yurtdışı kredilere alternatif bir yöntem olarak kullanılmıştır (Kavcıoğlu,2013:148).

Kamu sektörü kredileri: Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) tarafından kullanılan kısa vadeli kredilerdir.

1.3.6. Kullanıldıkları Alanlara Göre Krediler

Bunlarda kendi aralarında tarım, sanayi, ihracat, tüketici, turizm ve ticari kredileri olmak üzere altı başlık altında sınıflandırılabilir.

Tarım kredileri: İsminden de anlaşılacağı gibi tarım sektörü için kullanılan kredilerdir.

Sanayi kredileri: Sanayide kullanılan ve özellikle sanayi yatırımları için kullanılan kredilerdir.

İhracat kredileri: Daha çok ihracat yapan firmaların kullandıkları kredi türüdür.

Turizm kredileri: Turizm sektöründe otel yapımı vb. işler için kullanılan kredi türleridir.

Tüketici kredileri: Şahısların nakit ihtiyacını karşılamak için kullandığı kredilerdir.

Ticari krediler: Firmaların ya da şahısların faaliyet gösterdikleri alanlara yönelik faaliyetlerini sürdürebilmek için kullandıkları kredilerdir.

1.4. Bireysel Krediler

Bu kısımda bireysel kredilerin tanımı ve bireysel kredilerin faydaları, zararları olarak alt başlık halinde anlatılacaktır.

1.4.1. Bireysel Kredi Tanımı

Dünya nüfusunun artması ve teknolojiye gelişmelerin özellikle Sanayi Devriminden sonra hız kazanması insanların hem temel ihtiyaçlarını karşılamak hem de farklı birçok mal ve hizmetin üretilmesi gereksinimini doğurmuştur. Üretilen bu mal ve hizmetlerin insanların hayatlarını kolaylaştırması amaçlanmıştır. Ama teknolojinin hızlı gelişmesi ve buna paralel olarak artan mal ve hizmetlerin sayısı ile insanların bu mal ve hizmetlerden faydalanması aynı paralelde olmamıştır. Çünkü insanların gelirleri üretilen bu mal ve hizmeti karşılamaya yetmemiştir. Ayrıca bazı şirketlerin de pazardaki payını artırmak istemiştir. Bu yüzden dolayı taksitli satışlara yönelmeye başlamışlardır. Bu sebeplerden dolayı banka kredi veren kurumların ortaya çıkmasıyla kredi sistemi

oluşmuştur. Buda tüketici kredilerinin hayatımıza girmesine sebep olmuştur (Aras, 1996: 7).

Ayrıca Aras'ın diğer tanımın da krediyi şu şekilde açıklamıştır: Ticari bankalar müşterilerini belirli süreler içinde desteklemek için kendi kendini finanse eden krediler sunmaktadır. Hatta ticari bankaların ilk dönemlerinde bu geleneğin gerçeklerden daha çok ideal olarak kalması mümkün olmuştur. Günümüzdeki uygulamada ise krediler kısa vadeli, kendini finanse eden ticari veya bireysel kredilerden oluşmaktadır (Aras, 1996: 7).

Bireysel kredilerin diğer ismi tüketici kredisidir. Bireysel krediler ticari amaç ile alınan krediler değildir. Sadece insanların mal ve hizmetlerden faydalanmaları için verilen kredilerdir. Bu krediler alınırken belirlenen faiz oranıyla birlikte geri ödenen kredilerdir. Bu kredilerin amacı insanların tüketim ihtiyaçlarını daha rahat yapabilmesi için verilmektedir. Ayrıca bu krediler bir defada kullanılan kredilerdir (Duranlar, 2005: 25).

Özsunay'a göre bireysel krediler kişilerin hem kendi ihtiyacını hem de aile bireylerinin ihtiyacını karşılaması için kullandıkları kredilerdir. Bu krediler taşınmaz mallar için kullanılmayan kredilerdir. Yani tüketim malları için kullanılan kredilerdir (Özsunay, 1992: 4).

Akkurt'un yaptığı tanıma göre ise bireysel kredi, kişilerin karşılamak isteyip ama gelirinin yetmedi tüm ihtiyaçlarını karşılaması için verilen bankacılık hizmeti olarak tanımlamıştır. Bireysel kredinin diğer eş anlamı ise ihtiyaç kredisidir. İhtiyaç kredis, ticari amaçlar dışında yani insanların günlük ihtiyaçları ya da herhangi bir mal ve hizmetten faydalanmak için şahıslara belli şartlar altında ve belirlenen faiz oranıyla birlikte geri ödemesi koşuluyla verilen kredilerdir (Akkurt, 1999: 1-2).

Bireysel krediler, bir mal veya hizmetten faydalanılmasına bağlı olarak ya da olmaksızın, ticari amaçlar dışında gerçek kişiler tarafından kullanılan tüketici kredis olarak adlandırılan kredileridir (Yetim, 1997:59).

Bireysel krediyi gerçek kişiler kullanabilmektedir. Gerçek kişiler yani bireyler genellikle bir defada kullanılmak amacıyla ihtiyaçları olan mal ve hizmetin finansmanını sağlamaya yönelik kredilerdir. Bu krediler başlangıçta belirlenen faiz oranıyla birlikte geri ödenmek zorundadır (Bolat, 1999: 17).

Tüketim kredileri tüketicilerin tüketim amacıyla aldıkları kredilerdir. Bu krediler mal ve hizmetlerde mübadeleyi arttırmaktadır. Ayrıca yeterli miktarda geliri olmayan tüketicilerin faydalanmak istedikleri mal ve hizmetleri temin etmek için kullandıkları kredilerdir. Örneğin araba almak isteyen bir kişi gelirin yetmediği durumda gerekli olan nakdi bankadan kredi olarak olması gibi. Bu kredilerin geri ödemesi ise tüketicilerin ileriki zamanlarda gelir ve gider durumlarıyla alakalıdır. (Usta, 1991:9)

İmren bireysel krediyi şahıslarca tüketim işlemini kolaylaştırmak için verilen kredi olarak nitelemektedir. Ayrıca tüketim kredisi, ileriki zamanlarda ödenmesi şartıyla tüketicilerin kendi şahsi ihtiyaçları veya ailevi ihtiyaçları için bazı mal ve hizmetlerin tedarik edilmesiyle ilintili olarak tanımlamıştır.(İmren, 1994: 13).

Şahıslar tarafından ticari amaç taşımayan ve ihtiyaç dahilinde talep edilen her türlü mal ve hizmet için kullanılacak kredilere bireysel kredi denir. Bireysel krediler kullanım amaçlarına göre farklı türlere ayırmak mümkündür. Bunları sıralamak gerekirse sırasıyla konut veya kooperatif kredisi, beyaz eşya kredisi, mobilya kredisi, eğitim kredisi, otomobil kredisi bedelli askerlik kredisi, düğün kredisi vb. kredi türü olarak sayılabilir. Bireysel krediler ile diğer krediler arasında farklar mevcuttur. Bunlar:

- Bireysel krediler ticari amaç için kullanılmazken ticari veya sanayi için kullanılacak kredilerde amaç ticari faaliyeti devam ettirebilmek için fon talebinde bulunmaktır. Bireysel kredilerde şahıslar var iken diğer kredilerde firmalar vardır.
- Bireysel kredilerde amaç tüketimdir. Yani kişilerin ihtiyaç duyduğu fakat maddi imkanların el vermediği durumlarda kullanılmaktadır. Diğer kredilerde ise tam tersi durum söz konusudur. Şirketler bulunacakları faaliyetlerde kâr etmeyi planladıkları için kullanacakları krediler bu amaca yönelik olacaktır.
- Bireysel kredilerde düzenlemeler ile diğer kredilerdeki düzenlemeler farklı şekillerde olmaktadır. Bireysel kredilerde yapılan düzenlemeler şahısları korumaya yöneliktir. Diğer kredilerde yapılan düzenlemeler ticari hayatı korumaya yönelik yapılmaktadır. .
- Bireysel krediler ile diğer krediler sadece geri ödemede farklılık göstermektedir. Diğer krediler borçlu cari hesap (BCH) yöntemiyle geri ödenir iken bireysel krediler taksitler şeklinde ödenmektedir.

- Bireysel kredi ile diğer krediler arasındaki bir diğer farklılıkta teminatlarda görülmektedir. Bireysel krediyi şahıslar kullandıkları için teminatı da şahsın geliridir veya satın aldığı mal ve hizmetin kendisi de olur. Diğer krediler ticari amaç için şirketlere verildiğinden dolayı teminatı da rehin, teminat mektubu vb. şekilde olmaktadır.
- Bireysel krediler kişilerin gelirine göre verildiğinden ödemelerde sıkıntının yaşanmamaktadır. Ödenmemesi durumunda ise haciz işlemi gerçekleşmez ama diğer kredilerde haciz işlemi uygulanabilmektedir.
- Bireysel krediler diğer krediler kadar teknik bilgi gerektirmeyen kredi türüdür. Yalnız bireysel kredilerin standardize olmasından dolayı istatistiki hesaplara temel konu olabilmektedirler.
- Hesaplanma açısından da bireysel krediler ile diğer krediler arasında farklılık vardır. Bireysel kredilerin geri ödemesi hesaplanırken daha önceden belirlenmiş faiz oranları ve vade farkı anaparaya eklenerek hesaplanmaktadır.

1.4.2.Bireysel Kredi Fayda ve Zararları

Bu başlık altında bireysel kredilerin tüketiciler, bankalar ve ülke ekonomisi için ne tür fayda ve zararının olduğu kısaca anlatılacaktır.

1.4.2.1.Tüketiciler açısından faydaları

Tüketiciler maddi imkânlarının el vermediği durumlarda mal ve hizmet satın alımını kredi aracılığıyla yaparak hayat standartlarını arttırabilmektedirler. Yani daha sonraki zamanalar da elde edebileceği imkânları bugünden kullanma hakkına sahip olurlar. Kredi çeken tüketicilerin elde ettikleri avantajlardan bir diğeri peşin ödemede kullanılacak indirim vs. gibi fırsatlardan faydalanırlar. (Ekiz, 2006: 62).

1.4.2.2.Tüketiciler açısından zararları

Bireysel kredilerin tüketiciler için yararının yanında birde zararı vardır. Elde ettiği yüksek miktarda nakit parayla satın alma gücünü arttıran tüketici daha sonraki zamanalarda ödeme gücünü aşacak miktarlarda harcama yaparak geri ödemede sıkıntılar yaşayabilir.

1.4.2.3.Bankalar açısından faydaları

Bankaların bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaları için verdikleri bireysel krediler diğer adıyla atıl fonlar ile toplumda refahı arttırmayı amaçlamaktadırlar. Bu şekildeki uygulama ile bankalar temel ilkeleri olan riski yayması gerçekleşmiş olmakla birlikte sektördeki dalgalanmalardan da etkilenmeyecek derece sıkı bir kredi potansiyeli sağlamış olmaktadır.(Alpergin, 1990:12). Bankalar açısından diğer bir faydası ise toplumsal işlevi yerine getirmesi ve müşteri ağını genişleterek de kredi hacmini arttırmasıdır. Bankaların mevduat toplayarak elde ettikleri fonlar kredi olarak tekrar hane halkına vermektedir.

1.4.2.4.Bankalar açısından zararları

Bankalar açısından en büyük ve tek zarar olarak verilen bireysel kredilerin zamanında ödenmemesidir. Bu durum bankalarda aktif ve pasif hesaplarda sıkıntı yaratabilmektedir.

1.4.2.5.Ülke ekonomisi açısından faydaları

Tüketici kredileri, şahısların gelirinin artması sonucu hayat standartlarında da bir artış söz konusu olması nedeniyle iktisadi kalkınmanın unsuru olmuştur. Bu nedenden dolayı bireysel krediler ekonomide etken yani itici bir rol üstlenmiştir. Bununla birlikte bireysel kredilerin yatırıma istihdama da olumlu etkisi vardır. Çünkü gelirin artması sonucu refahını da arttırmak isteyen hane halkları aldıkları tüketici kredileriyle mal ve hizmet alımında bulunarak talebin artmasına sebep olmakta buda yatırımın ve istihdamın ve üretimin artması beraberinde getirmektedir. Tüm bunların sonucunda üretim artmasıyla birlikte tüketimde paralel olarak artarak ekonomi de bir kıpırdanmaya yani canlılığa sebep olmaktadır. (Çınar, 1991:14).

1.4.2.6.Ülke ekonomisi açısından zararları

Bireysel kredilerin ülke ekonomilerine olumlu etki sunmalarının yanında birde olumsuz etki sunmaktadırlar. Bu olumsuz katkıyı şu şekilde söylemek mümkündür. Örneğin otomobil sektörüne talebin fazla olmasından dolayı enflasyonist bir baskı ortaya çıkabilir. Bunun yanında tüketim mallarına olan talebinde artması sonucu ithalatın artmasına neden olacağından ihracat artışına yönelmelerde engel teşkil edecektir. Bunun sonucunda ödemeler dengesinde olumsuz şekilde yansiyacaktır (Çınar, 1991: 14).

2. YURT İÇİ KREDİ HACMİ MAKROEKONOMİK BÜYÜKLÜKLERE ETKİSİ

Bu bölümde yurtiçi kredi hacminin makroekonomik büyüklükler ile olan ilişkisi incelenecektir. Makroekonomik değişkenler olarak enflasyon, büyüme, cari açık ve işsizlik değişkenleri kullanılarak aralarındaki ilişki anlatılacak ve literatürde bu konu hakkında kısaca bilgi verilecektir. İlk olarak krediler ile makroekonomi arasında nasıl bir ilişki olduğu bununla ilgili literatürde neler yazılıp çizildiğine kısaca değinilecek daha sonra enflasyon, büyüme, cari açık ve işsizlikle olan ilişkilerine bakılacaktır.

Literatürde makroekonomik büyüklükler ile banka kredileri arasında ilişkinin olup olmadığıyla ilgili birçok makale yazılmıştır. Bu ilişkiler farklı ekonomilerde yani gelişmiş, gelişmekte ve gelişmemiş ekonomilerde yönü ve kuvveti farklı olabilmektedir. Kimi ekonomilerde güçlü ilişkiler olurken kimi ekonomilerde ilişkinin kuvveti daha az olabilmektedir. Literatürde krediler ile makroekonomik değişkenler arasında ilişkinin olduğunu ve olmadığını savunan birçok iktisatçı vardır. Bunlar tam anlamıyla fikir birliğine varmamış olsalar bile kredilerin, tasarrufların korunmasında ve piyasada istikrarın sağlanmasında önemli etkisinin olduğu konusunda hem fikirlerdir. Kredilerin ekonomik büyümeye katkısının olabilmesi için mevduatların aktarılmasında izlenecek yolların doğru olması lazım. Yani doğru kişilere, doğru yere ve kullanımı doğru olacak şekilde aktarılmalıdır. Eğer bu düzen sağlanırsa üretimden istihdama pozitif yönlü etki olur ve böylece ekonomide kalkınma sağlanır. Kredilerin kullanımında yaşanan olumsuz etkiler daha çok hukukun zayıf kaldığı ülkelerde ve kriz ortamında yaşanmaktadır. Bu yüzden kredilerin geri ödenmesinde sıkıntıların çıkması hatta ödenememesi gibi durumlarla karşılaşılabilir. Buda ekonomilerde pozitif değil de negatif etkilere sebep olmaktadır. Tüm bu sonuçlar perspektifinden baktığımızda makroekonomik büyüklükler ve krediler arasında çift yönlü ilişkiler her ülke ve ekonomide farklı etkilere ve sonuçlara neden olmaktadır. kredileri etkileyen makroekonomik değişkenler arasında faiz, enflasyon, döviz kuru dalgalanmaları ve büyüme, işsizlik oranları ve cari açık vardır (İsabetli, 2012: 11).

Dünya ekonomisi incelediğinde makroekonomik büyüklüklerde yaşanan gelişmelere dikkat çeken olgular arasında finansal piyasaların etkinliği görülmektedir (İşcan, 2003: 13). Finansal piyasaların bir diğer özelliği teknolojik icatların artması ve sermaye birikiminin gerçekleşmesi için mevduat elde etmemize imkân sağlamaktadır. Ayrıca ekonomik büyümede de finansal piyasaların etkisi vardır. Finansal sistemi gelişmiş ve fonksiyonlarını da etkili bir

biçimde yerine getiriyorsa bu piyasada elinde büyük ya da küçük değerde mevduatı olanların büyük yatırımlara teşvik edilmesi ile farklı farklı yatırımların oluşmasını sağlamaktadır. Böylece tasarruf edeceklerin riski azalmış olacaktır. Buna ilaveten alanında uzmanlaşmış kurumlar tarafından yapılması planlanan projeler hakkında bilgi toplama ve bu bilgileri değerlendirme işlemi rahatlıkla yapılacaktır. Finansal sistemi gelişmiş ve fonksiyonlarını yerine getiren piyasaların diğer özellikleri arasında alanında uzmanlaşmış kurumların kaynakları nasıl ve ne şekilde yönetileceği gibi sorumlulukları üstlenerek ekonomik büyümeye katkı sağlayacaklardır (Aslan vd. 2006: 26).

Finansal piyasalarda en önemli husus güvenlidir. Güvenliğin sağlanması da hukuk ile alakalıdır. Eğer sağlam bir hukuk alt yapısı varsa ve piyasalar olumlu yönde işliyorsa ve ekonomik göstergeler olumlu ise bu finansal piyasanın düzgün işlediği anlamına gelmektedir. Kısacası finansal piyasalar, hukukun sağlam olması ve ekonomik göstergelerinde olumlu olması ile paralellik göstermektedir. Güvenin olmadığı piyasalarda yatırımcılar yatırım yapmaktan kaçınırlar. Buda piyasanın düzgün işlemesine mani olmakta hatta çökmesine bile sebep olabilmektedir. Tasarruf sahipleri tasarruflarından gelir elde edebiliyorsa ve tasarruf sahipleri korunuyorsa bunun sebebi ekonomik göstergelerin olumlu olmasıdır (İsabetli, 2012: 12)

Finansal piyasalar çeşitli göstergeler kullanılarak ölçülebilir. Böylece gelişmişliği net bir şekilde görmüş oluruz. Finansal gelişmişliği ve derinliği ölçmede geleneksel yöntemler kullanılır. Bunlar, para ve kredi büyüklüklerini esas alan kantitatif göstergelerdir. Literatürde kullanılan yöntemler ise dolaşımdaki paranın gayri safi yurtiçi hasılaya oranı, bankaların özel sektör alacaklarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı, menkul kıymet borsasında faaliyet gösteren şirketlerin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı vb. yöntemlerdir (Altıntaş vd. 2010: 75).

Mevduata ihtiyaç duyan yatırımcıların, fon arzının ve araç çeşitliliğinin fazlaşması, finansal aracılığın gelişmesi gibi unsurlar finansal piyasaların gelişmesinde etkilidirler. Bunun yanında teknolojik icatlar, hukuk, yaratıcılık ve resmi disiplin çevresindeki gelişmeler ve finansal olmayan değişkenlerin finansal piyasaların gelişiminde etkisi yadsınamayacak kadar çoktur (Coşkun, 2010: 2).

Finansal piyasa ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki çok eski yıllarda da tartışma konusu olmuştur. Bu tartışma 1911 yılında Schumpeter'in yapmış olduğu çalışmalara kadar gitmektedir. Schumpeter yapmış olduğu çalışmalar da bankalar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Çünkü

insanların birikim yaparken nasıl ve ne şekilde birikim yapacağı yani birikimlerini nasıl değerlendireceğini bankalar aracılığıyla yapmasının daha sağlıklı olduğunu iddia etmiştir (Beck vd. 1999: 1).

Ekonomik büyümenin birçok temel destekleyicisi vardır. Schumpeter'e göre bu finansal hizmetlerdir. Schumpeter bunu şu şekilde açıklamıştır; yatırım yapmak isteyen girişimci yapacağı ekonomik faaliyet için elinde yeteri kadar finansmanı olmayabilir. Bu durumda gerekli finansman kaynağını bankadan kredi olarak almak zorundadır. Böylece yatırım yapmak isteyen girişimci borçlu durumuna düşecektir. Bu da aynı zamanda Schumpeter'in yapmış olduğu borçlu tanımını da göstermektedir (Arestis vd. 2011: 1). Sonuç olarak, özel sektörde faaliyet gösterenler finansman ihtiyacı duyacaklardır. Bu ihtiyaçlarını da finansal piyasalardan sağlayacaklardır. Bu da finansal piyasaların gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Boissay vd. kredi büyümesini hızlandıran makroekonomik faktörleri Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için incelemişlerdir. Bunun için 1960 yılından başlayarak on dokuz yıllık süreyi baz almışlardır. Yapmış oldukları çalışmada şu sonuca varmışlardır: sabit kur politikası uygulayan ülkelerde kredi büyümesi istenilen seviyelerde gitmiştir. Ayrıca bazı ülkelerde hızlı kredi büyümesinin sebepleri arasında faiz oranları düşüşü, gelir veya hızlı ekonomik büyüme olmadığını iddia etmişlerdir (Boissay vd. 2005: 25).

Tasarruf yapılarındaki değişiklik, finansal sistemin etkinliği ve sermayenin verimliliğinde değişiklikler olmasına rağmen finansal büyüme ekonomik büyümeye daima etki etmiştir. Kaynakları en verimli şekilde kullanarak finansal sistemin etkinliği artırılabilir. Bunun için sermayeyi doğru bir şekilde paylaşmak gerekmektedir. Buda ekonomik olarak büyümeyi sağlayacaktır. Hadovic vd. bu ilişkiyi 2009 yılında incelemişler ve maliyetli olduğu sonucuna varmışlardır. Finansal sistemde en iyi ve en verimli projeyi bulabilmek için alternatif projelerinde olması gerekmektedir. Projelerin getirisinin yüksek olması kişilerin yatırım yapmasını teşvik etmeyebilir çünkü getirisi yüksek olsa da eğer riski çoksa bu, yatırımcıların kararlarında olumsuz etki yaratabilir. Bu yüzden dolayı finansal sistem riskli ve getirisi çok olan yatırımların yapılmasında etkin rol almaktadır (Hadovic vd. 2009: 685).

Backe vd. yapmış oldukları çalışmada kredilerde meydana gelen artışların ve azalışların finansal piyasayı etkilediğini ortaya koymuşlardır. Çalışmanın sonucunu üç temel bulguya dayandırmışlardır. İlk olarak krediye olan talebin

sanayileşmiş ülkelerde fazla olmasıdır. Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan çıkan sonuçlara göre gelir ile kredi talebinde doğru orantılı bir ilişki vardır. Faiz oranları ile kredi talebi arasında ters orantılı bir ilişki vardır. Yani gelirin artması ve faiz oranlarının düşmesi krediye olan talebi arttırmaktadır. Kredi talebinin artması ile üretimde artışın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre kişilerin gelirlerinin artması kredilerin/gayri safi yurtiçi hasıla oranının artmasına neden olmaktadır. Bu da finansal derinleşme olarak adlandırılmaktadır. İkinci bulgu, bu konuda yapılan ekonometrik çalışmalarda finans ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi üzerinedir. Hemen hemen bütün çalışmalarda pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ayrıca bankaların finansal sektörün gelişiminde önemli bir kıstas olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak finansal krizlerle ilgili ekonometrik çalışmalarda finansal krizler için öncü göstergelerin kredilerdeki hızlı büyüme ve kredi patlaması olduğudur. Kredi patlamasıyla ilgili literatürde yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları kredi patlamasının nedenleri arasında, hızla artan kredi büyümesi ve negatif etkileri takip eden kredi büyümesini göstermişlerdir. Diğer çalışmalarda ise kredi patlamasının nedenini takip eden dönemlerde yaşanan kredi büyümesinin olumsuz etkilenmesi olarak açıklamışlardır. Tüm bu sonuçlara göre üretimde yaşanacak finansal kırılganlığın kredi patlamasıyla alakalı olduğunu göstermektedir (Backe vd. 2005: 86).

Literatürde ekonometrik olarak yapılan çalışmaların bir kısmında krediler ile piyasalar arasındaki ilişki makroekonomik büyüklüklerle incelenmiştir. Yapılan çalışmalarda reel ve finansal değişkenlerdeki etkileşimin sonucu olarak, kredilerdeki gelişme ile piyasalar arasında ilişkinin olduğu saptanmıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda kredi piyasasında olası muhtemel asimetric bilginin de para aktarım mekanizmasının kredi kanalındaki önemini vurgulamışlardır. Genel olarak kredilerdeki gelişmenin ekonomik gidişat hakkında, özellikle piyasaların enflasyonist baskılara dayanıklılığı hakkında önemli bilgiler içerdiğini, asimetric bilginin fazla olması durumunda göstergelerin ve yönlendirmelerin de yanlış olacağını belirtmişlerdir (Calza vd. 2006: 212).

2.1. Yurtiçi Kredi Hacmi-Enflasyon İlişkisi

Krediler ile enflasyon arasındaki ilişki anlatılmadan önce kısaca enflasyonla ilgili genel bilgiler verilecektir.

Ülke ekonomilerine olumsuz etkisi olan enflasyon, en genel tanımıyla, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artıştır (Eğilmez ve Kumeu, 2005:266). Diğer

bir tanıma göre enflasyon, toplam talebin toplam arzdan, cari fiyatlar düzeyinde, fazla olması durumudur (Eren, 2000: 141). Enflasyon dilimize Fransızca dan geçmiştir. Halk dilinde paranın değerinin sürekli düşmesidir. Hem paranın hem de paranın yerine geçebilecek her türlü mal hacmine göre şişkinliğine de denir (Kılıçkiran, 1991: 2). Enflasyonla ilgili daha birçok tanım yapılmıştır. Ancak enflasyon için yapılan tüm tanımlarda hem fikir olduğu nokta fiyatlar genel düzeyinde sürekli artışların olmasıdır.

Enflasyonun oluşmasına yani ortaya çıkmasına neden olan iki faktör vardır bunlar; moneter ve reel faktördür. Diğer nedenler enflasyonun ortaya çıkmasına neden olmaz. Ama enflasyonu hareketlendiren/harekete geçiren bir nedende bekleyişlerdir (Orakçı, 2009: 10). Enflasyonu etkileyen, ortaya çıkaran ve hareketlenmesini sağlayan birçok neden vardır. Enflasyonun tanımından da anlaşılacağı üzere parasal genişleme en çok etkileyen ve harekete geçirendir. Enflasyon parasal genişleme sonucunda ortaya çıkmaktadır fakat her parasal genişlemenin de enflasyon olacağı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla enflasyon ile parasal büyüme arasında muhasebe ilişkisi vardır demek daha doğru olacaktır (Ertuğrul, 1983: 59).

Enflasyon parasal genişlemeden kaynaklandığı için birçok etkisi olmaktadır. Bu etkiler yüksek maliyetli olabilmektedir. Fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi ile piyasadaki tüm mal ve hizmetler de aynı anda artış yaşanmıyor bazılarında %100'lük bir artış yaşanırken kiminde daha az oranda yaşanmaktadır. Bunun sonucunda bazı ekonomik ve sosyal etkilerde beraberinde gelebilmektedir (Şahin, 2002: 303).

Bankacılık sektörünün ekonomide önemli bir yeri vardır. Bunu iflas eden bir bankanın ekonomide bıraktığı etkiden anlayabiliriz. Bir bankanın batması ile mevduatlarını bankada tutanlar, kredi çekenler ve diğer bankalar iflas dan zarar görebilmektedir (Toprak ve Demir, 2006: 8). Bankalarda meydana gelen ufak şokların etkisi gelişmekte olan bankalarda hem içsel hem de dışsal olabilir. Dışsal unsurlara örnek olarak uluslararası faiz oranlarında değişimler, reel döviz kuru vb. nedenler verilebilir (Altıntaş, 2004: 44).

Gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) grubunda bulunan Türkiye, finansal sisteminin yüzde doksandan fazlası bankalardan oluşmaktadır. Türkiye'de bulunan bankaların çoğunluğu kamu borçlanmasına gitmiş, aktiflerinin içinde kamu borçlanma senetleri yoğun olarak bulunmuştur. Bu borçlanmayla birlikte ciddi bir faiz riskiyle karşılaşmışlardır. 1990'lı yıllarda meydana gelen bu olay takip eden

yıllarda da devam etmiştir. Bu yıllarda hem kamu borçlanmasını hem de ekonomiyi canlı tutmak için bazı politikalar uygulanmıştır. Bunlar arasında uygulanan kontrollü kur politikasıyla dövizde açık pozisyon taşımış ve yurtdışı piyasalardan yoğun bir şekilde borçlanmayı teşvik etmişlerdir. Buda bütün dönem boyunca kur ve faiz risklerini taşımıştır. Bu riskler yaşanan krizlerle birlikte bazı riskler gerçekleşmişlerdir. Bu dönemler boyunca sermaye yetersizliği yüksek risk taşıma ve kamusal denetimin etkin bir şekilde çalışmaması sonucunda doğmuştur. Bankaların çoğunun devlet bankası olması da başka bir sorun olarak görülmüştür. Devletin mali yükümlülüklerinin bazılarının devlet bankalarına yüklenmesi sonucu kamu bankalarının hem likiditesinde sorun yaratmış hem de kısa süreli faiz hadlerinin yükselmesine neden olmuştur (İnan, 2004: 37).

Ayrıca bankaların finansal piyasalarda aracılık rolü üstlenmesinden dolayı fiyat değişimlerinden çok çabuk etkilenebilmektedirler. Bununla birlikte fiyattaki değişimlerden dolayı satın alma gücü düşen kurumlarla çalışmasından dolayı fiyattaki ufak bir değişimden çok çabuk etkilenebilmektedir. Beklenen gelirlerin fiyattaki değişimler yüzünden belirsizlikler yaratabilmektedir. Dolayısıyla, bankacılık sistemlerinde yaşanabilecek birçok risklerin görülmesi ihtimal dahilindedir (Okay, 2002: 101).

Bu bağlamda bankalar öz kaynakları oranında kârlı kabul edilmektedirler. Böylece öz kaynak kârlılıkları enflasyonu çok gerisinden takip etmektedir. Bunun sonucunda da öz kaynaklar bankaları taşıyamaz hale gelmektedir. Dolayısıyla bankaların öz kaynaklarındaki kayıplarla karşı karşıya kalma riski enflasyondan kaynaklanmaktadır (Doğan ve Sarsel, 1996: 16). Buna karşın Türkiye’de, insanların enflasyon vergisinden kaçarak varlık ikamesine girişmesi ve yabancı ülke parası değer saklama aracı olarak tutması, enflasyonun, Türk Lirasına olan güvenini sarsmasından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda da Türk Lirası cinsinden mevduatların payını düşürürken döviz cinsinden mevduatlarında payını arttırmaktadır. Böyle bir durumda devalüasyon yaşanması sonucunda bankacıların yükümlülükleri artarken sektörde de istikrarsızlığın oluşmasına sebep olmaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008: 91).

Türkiye’de enflasyonun etkileri uzun yıllar boyunca sürmüştür. Enflasyonun bu kadar uzun sürmesi bankaların mali yapılarında bozulmalara neden olmuştur. Bu konuda Landskroner ve Ruthenberg’e çalışmalar yapmıştır. Yaptıkları çalışmalarda ulaştıkları sonuç enflasyon belirsizliği devam ettikçe bankaların araçlık faaliyetlerinin hacmi de düşecektir (Landskroner vd. 2001: 71-

72). Bu sebeplerden ötürü Türkiye’de bankalarda düşük maliyetli fonları alarak büyümeye çalışmaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008).

Türkiye’de enflasyonla mücadele 1990’lı yıllardan itibaren başlamıştır. Enflasyon finans sektörü açısından önemli bir konudur çünkü bankacılıkta var olan riskleri arttırmakta ve faaliyetlerini zorlaştırmaktadır (Kıvılcım, 1995: 37). Enflasyonun kontrol edilmesini zorlaştıran nedenler arasında bankaların oligopolistik yapıda olmasından kaynaklanmaktadır (Akan, 1996: 57). Çünkü talep düştüğünde arzda düşmektedir ve bunun sonucunda fiyatlar yükselmektedir. Bunun nedenleri arasında hükümetin aldığı tedbirler ya da diğer nedenler gösterilebilir (Chari vd. 1996: 56). Bu bağlamda enflasyonu düşürebilmek için mali sektörde tam rekabet şartlarını sağlamak gerekmektedir.

2008 ile 2011 yıllarında Türkiye’de hızlı bir kredi artışı görülmüştür. Bu artışın, kamu maliyesinde iyileşme ve enflasyonda düşüşe neden olmuştur. (Başçı, 2006: 363). 2008-2011 arasındaki kredi artışının enflasyonda düşüşe neden olmasından dolayı bireyler ve şirketler gelecekle ilgili karar almaları kolaylaşmıştır. Düşük enflasyonun yaşandığı bu dönemde düşük faiz oranlarıyla birlikte banka kredilerinde artışa neden olmuştur.

Firmalar yatırım yapmak amacıyla gerekli finansman kaynağını bankadan kredi olarak alırlar. Aldıkları kredileri daha önceden belirlenmiş faiz oranları ile birlikte geri ödemek zorundadırlar. Türkiye’de enflasyon oranları yüksek seyretmektedir. Bu yüzden dolayı faiz oranları da yüksek seyretmektedir. Faiz oranlarının yüksek seyretmesinden dolayı borçlanma maliyetleri de artmaktadır (Okay, 2002: 104). Kriz dönemlerinde tartışılan konulardan biri mali sektör ile özel sektör ilişkisidir (Güven, 2002: 3). Bu dönemlerde firmalar faaliyetleri için yeterli miktarda fon bulamamaktadırlar. Buda finansman sorununa neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bu durum sıklıkla görülmektedir. Ekonomide yaşanan dalgalanmalar sonucunda enflasyon artmakta ve bununla birlikte verilen kredi miktarları azalmaktadır.

Enflasyonun normal şartlarda seyrettiği zamanlarda ve enflasyonun yüksek oranda seyrettiği zamanlarda bankalar farklı işlem ve strateji uygulamaktadırlar. Bankalar enflasyonun etkisinden kaçınmanın yanında birde belirsizlikle mücadele ve risk alma yöntemlerini gözden geçirmek durumundadır. Bankaların yüksek enflasyonun olduğu durumlarda kredilerden zarar etmese bile kâr oranlarında düşüşler yaşanabilmektedir. Yüksek enflasyonist bir ortam, ekonomik istikrarsızlık ve kronik enflasyon gibi durumlarda karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de

problemleri kredilerin ortaya çıkmasıdır (Parasız, 2000: 126). Böyle bir durumda faizlerin artmasıyla birlikte banka alacaklarında sınırlandırıcı etkiler görülebilmektedir. Ayrıca, böyle durumlarda yaşanan bir diğer sorunda bankanın alacağını vadesinde tahsil edemediği durumlarda kaynak akışkanlığı sıkıntısı yaşamakta ve kaynak bulmada sıkıntılar yaşamaktadır. Buda kaynak maliyetinde artışa neden olmaktadır. Düşük enflasyonist bir ortamda ekonomik istikrar sağlanacaktır. Böylece hem kredilerin tahsilinde sıkıntılar yaşanmayacak hem de vadesinde tahsil edilememiş kredilerin maliyetinin yükü daha da azalmış olacaktır. Bankalar, böyle durumlarda risklerinin oluşmaması için alacaklarını teminat yönünden güçlendirmesi gerekmektedir (İnan, 2000: 82).

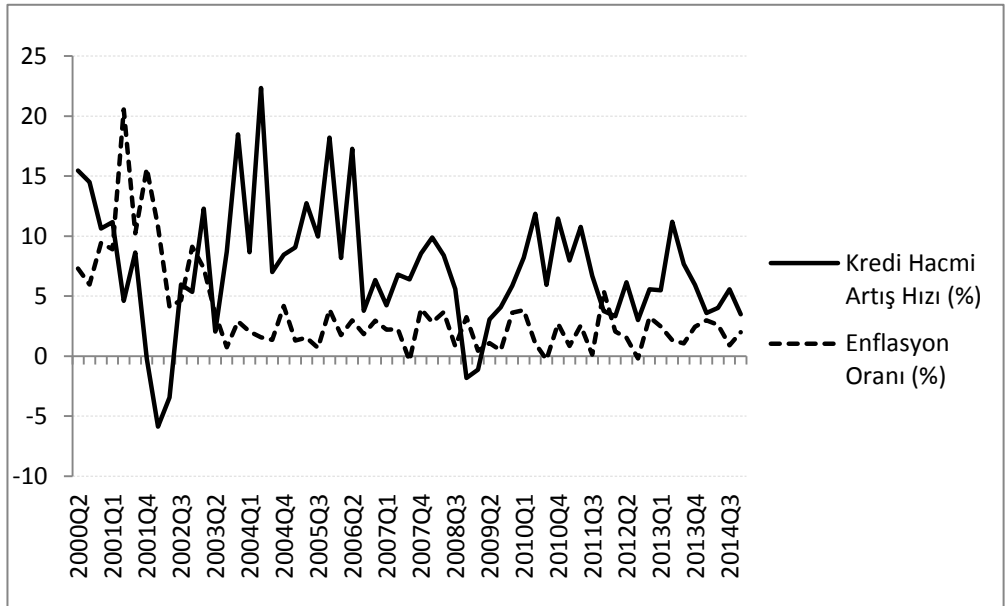
Bankacılık sektörü ile enflasyon arasındaki ilişkinin olumlu ya da olumsuz olarak değişmesinde uygulanacak para politikası ve uygulanacak maliye politikasının etkisi vardır. Yani para ve maliye politikalarıyla oluşturulan yeni ekonomik ortamda enflasyonun düşürülerek veya artırılarak bankacılık sektörünün güçlendirilmesi ya da zayıflatılması sağlanabilir. Bankacılık sektörünün oluşturulacak bu yeni ekonomik ortamda zarar görmemesi için para ve maliye politikalarının düzgün işlemesi gerekmektedir. Aksi bir durumun yaşanmasında yani düzgün bir maliye ve para politikası oluşturulmaması durumunda enflasyon probleminin etkin olduğu bir ekonomik ortam oluşur ve buda bankacılık sektöründe bir gerilemeye neden olur. Bankacılık sektörünün gerilemesi de beraberinde kredilerin miktarlarında düşüşün yaşanması ve bunun sonucu olarak üretken yatırımların yapılmasında durgunlaşmanın meydana gelmesi görülebilmektedir.(Arslan ve Yapraklı, 2008: 89).

Firmalar yapacakları ekonomik faaliyetlerde ihtiyaç duydukları parayı bankalardan kredi olarak alırlar. Aldıkları bu kredileri vadesinde veya vadesinden önce daha önceden belirlenmiş faiz oranlarıyla beraber bankaya ödemek zorundadırlar. Türkiye’de siyasi, sosyal ve ekonomik vb. nedenlerden dolayı enflasyon oranları yüksek çıkmaktadır dolayısıyla faiz oranları da yükselmektedir. Bu sebeplerden dolayı kredi borçlanması maliyetleri de yüksek olmaktadır. (Okay, 2002: 104). Özellikle kriz dönemlerinde sektör-mali sistem ilişkisi firmaların uygun ve yeterli maliyette kredi sağlayamadıklarından dolayı görülebilmektedir. Bu yüzden dolayı finansman sorunu Türkiye gibi gelişmekte olan diğer ülkelerde de önem arz etmektedir. Ekonomik krizler ile birlikte meydana gelen ekonomik dalgalanmaların enflasyonda artışa sebep olmasından dolayı kredi miktarında azalışa neden olmaktadır. (Güven, 2002: 3).

Faiz oranındaki belirsizlik, enflasyon oranındaki artış ve enflasyon beklentilerinin artması sonucu oluşmaktadır. Bu da bankaların ileriki zamanlar da fon girişlerinde ve satın alma gücünde belirsizliklere neden olmaktadır. Türkiye’de faiz oranlarının artması veya azalmasında piyasaların enflasyon oranı beklentisi etkilidir. Yani faiz oranlarının artması, piyasalardaki enflasyon beklentisinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bankaların net faiz oranlarında gerileme yaşamasının sebebi alacaklarının vadesinin borçlarının vadesinden daha uzun olmasından kaynaklanmaktadır (Arslan ve Yapraklı, 2008: 92).

Doğukanlı vd. (2000), Babuşcu vd. (2000) ve Alper vd. (2002) banka kredileri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar yapmışlardır. Yapılan çalışmalarda enflasyonun kredileri olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Van Rijckeghem (1999), İnan (2000), Tunay vd. (2000) yapmış oldukları çalışmalarda enflasyondaki artış bankaların mevduatlarını arttırdığını buda yatırım için gerekli olan mali kaynakların azaldığını ifade etmişlerdir.

Grafik 2.1: Kredi Hacmi ve Enflasyon Seyri

Grafik 2.1’de enflasyon ile kredi hacmi arasındaki seyrin gösterildiği grafik yer almaktadır. 2001 yılında kredide yaşanan düşüşlerin sebebi arasında yaşanan krizin olduğunu söylemek mümkündür. Daha sonraki yıllarda krizden çıkılmasıyla kredilerde artışın gözlemlendiği buna bağlı olarak enflasyon oranında da yükselmenin olduğu görülmüştür. Faizlerin düşmesiyle kredilerde bir artış yaşanacaktır.

Fisher denklemindeki $r = i - \pi$, r 'nin sabit kalması için faiz oranında yaşanan düşüşler enflasyon oranında düşüşe neden olacaktır. Bu da bize talep enflasyonun olduğunu gösterir. Dolayısıyla Türkiye'de talep enflasyonun yaşanmadığı söylemek mümkündür. Türkiye'de yaşanan enflasyon maliyet enflasyonudur. Maliyet enflasyonu, faizlerin artmasıyla birlikte enflasyonda da bir artış görülecektir. Tam tersi durumda faizlerin düşmesi ile birlikte enflasyonun da düşmesi beklenmektedir.

Arslan ve Yapraklı (2008) 1983-2007 dönemi verilerini kullanarak yapmış oldukları analizde banka kredilerinde yaşanan artışın enflasyonu olumlu etkilediği ve enflasyonun uzun dönemde banka kredilerini olumsuz etkilediği sonucuna varmışlardır. Analizin sonucuna göre üretici fiyat endeksinde yaşanan yüzde birlik bir artışın kredileri yüzde 0.37 oranında azalttığını, kredilerde yaşanan yüzde birlik bir artışın ise üretici fiyat endeksini yüzde 0.35 oranında arttırdığını tespit etmişlerdir.

Bu sonuca göre, kredilerde meydana gelen azalmanın hem iç talebi hem de fiyat artış hızını yavaşlattığını göstermektedir. Ayrıca enflasyonda meydana gelen artma ve azalmalar kredi hacminde daralmaya ya da genişlemeye neden olmaktadır.

Kaya (2005) enflasyon oranının yüksek olduğu durumlarda bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeleri incelemiştir. Çalışma sonucuna göre enflasyon oranının yüksek olduğu durumlarda menkul kıymetlerin önceliğinin ve payının arttığını buna bağlı olarak aracılık faaliyetinin öneminin azaldığını ve kar payının arttığını tespit etmiştir. Yüksek enflasyon ortamında dolarizasyon ve nakitte kalma maliyeti artmaktadır. Bu durum belirsizliğe neden olmakta ve bankaların uzun vadeli mevduat bulmasında güçlüklerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Analizin bir diğer sonucuna göre menkul değerlerden elde edilen faiz gelirleri hem bankacılık sektöründe rekabeti önlemekte hem de alternatif olabilecek ürünlerin geliştirilmesinde isteksizliğe sebep olmaktadır (Kaya, 2005:1-2).

Kaya (2005) aynı çalışmasında bulduğu diğer bir sonuca göre enflasyonun düşmesiyle birlikte nominal faiz oranlarında da bir düşüş meydana gelecektir ve bunun sonucu olarak bankaların kamu kağıtlarından elde ettikleri faiz gelirlerinde de bir düşüş yaşanacaktır. Ayrıca belirsizlik ortamının ortadan kalkmaya başlamasıyla kısa vadeli işlemlerini azaltmaya ve bankaların aracılık faaliyetinin

daha düzgün ve etkili çalıştığını vurgulamıştır. Bankaların kredilere yönelmesinin nedenleri arasında makroekonomik istikrarın ve düşük enflasyon ortamında menkul kıymetlerden kayıp ettikleri geliri telafi etmek istemesidir. Rekabetin artması kâr paylarının düşmesi sonucu sektörde devir ve birleşmeler olabilmektedir. Böyle durumlarda sektörün daha etkin çalışması, ürün ve hizmet çeşitliliğini arttırması, aracılık işlevini daha etkin hale getirmesi için aracılık faaliyetlerine yoğunlaşması ve faiz dışı gelirlerinde de artış yapması beklenmektedir.

2.2. Yurtiçi Kredi Hacmi-Büyüme İlişkisi

Ekonomik büyüme refah artışı anlamına gelmektedir (Saygılı ve Cihan, 2008:19). Ülkeler ekonomik olarak büyümeyi ve ekonomik olarak istikrarlı olmayı amaçlamaktadır. Çünkü insanların refah seviyesini ve alım gücünü arttırmak istemektedirler. Büyümenin en genel tanımı; bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının zaman içerisinde artmasına denir (Ünsal, 2007: 14).

Bir ülkede ekonomik olarak büyümenin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamının en kolay yolu bireylerin yaşam standardında artışın ya da azalışın olup olmadığına bakmaktır. Çünkü büyüme kişilerin gelirini düzenleyen en önemli faktördür. Yoksulluğu azaltmak ekonomik olarak büyümenin belirleyici faktörüdür (Barro vd., 2003: 6)

Ekonomik büyümeyi sadece maddi anlamda düşünmemeliyiz. Çünkü ekonomik büyüme dendiğinde insanların yaşam standartlarını yani eğitim, sağlık işsizlik gibi problemlerin de minimum seviyede kalmasıdır. Dünya nüfusuna baktığımızda bunların yarısı günde 2 dolara çalışırken beşte biri ise günlük 1 dolara çalışmaktadır (Azariadis vd., 2004: 1). Bu nedenden dolayı dünya ekonomilerinde gelirlerin dağılımında adaletsizlikler yaşanmaktadır. Kimi ülkeler çok zengin iken kimi ülkelerde çok fakirdir.

İktisadın önemli gördüğü temel sorulardan biri büyümenin nasıl sağlanacağıdır. Bu sebepten ötürü zaman içerisinde birçok büyüme teorileri geliştirilmiştir. Dolayısıyla ekonomide büyümenin nasıl olacağı hakkında da ortaya birçok görüş atılmıştır. Geçmişten bugüne kadar ortaya atılan büyüme teorileri iktisada katkı sağlamıştır ancak ekonomik büyüme birçok bir çok faktöründe nedenidir (Özsağır, 2008: 332).

Büyüme mal ve hizmet üretimindeki kapasite olarak da tanımlanabilir. Yani bir ülke ekonomisinde üretilen malların sayısal olarak ölçülebilen artışlardır. Dolayısıyla büyüme daha fazla üretim artışı anlamına geldiğinden bu doğrultuda ulusal gelirinde artması anlamına da gelmektedir. Sonuç olarak reel gayri safi yurtiçi hasılanın artmasını ifade etmektedir (Ay, 2007: 4).

Büyüme dendiğinde iki tür üretim artışı akla gelmektedir. Bunlar birbirinden farklı iki çeşit üretimdir. Birincisi, ekonomi tam istihdam durumunda yeni üretim faktörlerinin veya teknolojinin gelişmesiyle var olan kapasitenin artmasına bağlı orta ve uzun süreli artışlara denir. İkincisi, eksik istihdam talep artışı nedeniyle kapasite kullanım oranında sağlanan artıştır. Bu ikisi içinde tercih edilen üretim şekli birinci üretim şeklidir. Çünkü ekonomik olarak artışın olabilmesinin esas manası birinci artış türündedir (Berber, 2006: 3).

Diğer manada ekonomik büyüme, gelişmiş ya da gelişmekte olan veya gelişmemiş ekonomilerin birinde zaman içerisinde meydana gelen üretim kapasitesi genişlemesi üzerinde durulmasıdır. Sermaye birikiminde, işgücü arzında, doğal kaynaklarda meydana gelen artışlar ve teknolojik gelişmelerle sağlanan genişlemeye üretim kapasitesinde meydana gelen genişleme denir (Hatipoğlu, 2000: 138). Yani üretim arzındaki artışlar ve teknolojik gelişmelerde meydana gelen artışlardır ekonomik büyüme.

Ekonomik büyüme konusunda farklı teoriler ortaya atılmıştır. Bu teoriler Klasik İktisatçılardan 1980'li yıllara kadar farklı teorilerle devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Bu teorilerde sorulan soru büyümenin nasıl gerçekleşeceği ile ilgili sorulardır. Teorilerin devam ettiği süreç boyunca daha çok emek, teknoloji ve sermaye üzerinde durulmuştur. Ortaya konan hemen hemen bütün modellerde emek artan bir önemde iken teknolojinin var olduğu kabul edilmesine rağmen emek kadar üzerinde durulmamıştır (Şahin, 2011: 9).

Krediler, ekonomik büyümenin sağlanmasında vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Çünkü işletmeler yatırım yapmak, gelişmeleri takip etmek ve büyüebilmek için fona ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçlarını da bankalardan kredi olarak alırlar. Bu bağlamda düşündüğümüzde kredilerin ekonomi üzerindeki etkisini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- Ekonomik Faaliyetlerin Devamını Sağlama: ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunulan krediler sayesinde ekonomik faaliyetlerin devamı ve genişlemenin artması sağlanmaktadır.
- Tedavül Faaliyetlerin Devamını Sağlama: kredilerin tedavül aracı olmalarından dolayı nakit para taşınmamasında ve ticari işlemlerin yapılmasında kolaylık sağlamaktadır.
- Milli Gelir ve İstihdama Olumlu Katkı Sağlama: yatırım faaliyetinde bulunan işletmeler ihtiyaç duydukları fonları bankalardan kredi olarak alırlar. Bu şekilde hem işletmeler piyasada varlıklarını sürdürmekte hem de üretimleri sayesinde milli gelir ve istihdama katkı sağlamaktadırlar.
- Ekonomide Arz-Talep Hareketliliği Sağlama: kredi sistemi ile kullanılmayan krediler, ihtiyacı olanlara para olarak aktarılmaktadır. Buda fon sahiplerinin gelir elde etmesine neden olmaktadır. Böylece ekonomide arz talep hareketliliği sağlanmış olmaktadır.
- Sermaye Birikimi Sağlama: yatırımcıların yapacakları yatırımlar için gerekli olan sermayeyi hem öz kaynaklarından hem de bankalardan kredi olarak gerçekleştirirler (İşıpek, 2005: 61)

Finans piyasalarının etkinliği dünya ekonomisinde olduğu Türkiye ekonomisinde de makroekonomik gelişmeleri yansıtan bir olgudur. Gelişmiş finansal piyasalara sahip ülkelerde iç tasarruflar artmakta ve bu tasarruflar verimli yatırımlara kolayca yönlendirilmektedir. Bu sayede büyümeye olumlu etki edecektir (Arpalı, 2008: 30). Büyüme üretim kapasitesinde meydana gelen artış olarak tanımlanmaktadır. Üretim kapasitesindeki artış GSMH, GSYH ya da kişi başı GSMH'deki artışla ölçülmektedir. GSMH bir ekonomide bir yıl içinde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplamından oluşmaktadır (Yalçın 2005: 4).

Gelişmekte olan ülkelerde kriz dönemlerinde büyüme durmakta ve bankalar tarafından sağlanan krediler de azalmaktadır. Çünkü piyasalarda yaşanan bu gibi belirsizlik durumlarında bankalar likit kalmayı daha güvenli görmektedirler. Geri dönüşü olamayan, Batık kredilerin artması, firmaların iflas riskleri ve ülkede yaşanan güvensizlik ortamı nedeniyle bankalar oldukça temkinli davranmaktadırlar. Kriz ortamının yarattığı belirsizliğin ve riskin kuvvetli olduğu ekonomilerde yatırımcılar da risk almaktan çekinmekte, bankalar bilançolarını dengede tutmak için seçici bunun yanı sıra davranmakta ve kredi derecelendirme kuruluşlarının notları da giderek düşmektedir. Mevduat vadelerinin kısa olması bankaların uzun vadeli kredi kullandırma eğilimlerini de azaltmaktadır. Bu

durumda büyümenin durduğu veya negatif olarak gerçekleştiği dönemlerde kredilerin azalması sonucunun kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir (İşcan, 2003: 14).

Türkiye’de finansal sistemin önemli kalemlerinden olan krediler incelendiğinde 2000 sonrası dönemde, 2001-2002 yıllarında görülen yavaşlamanın sonrasında, ekonomik ve siyasi istikrar sağlanmıştır. Bu dönemde tüketici ve yatırımcı açısından güven unsurunun güçlenmesi sayesinde artışlar yaşandığı ifade edilmektedir. 2002 sonrası görülen bu artışlar 2008 yılının ikinci yarısında yaşanan küresel krizin etkileri ile azalma eğilimine girmiştir. Dolayısıyla kredi/GSYH oranı 2010 yılında %45 i aşmıştır (BDDK,2010:145).

Finansal yenilik ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi ilk kez inceleyen iktisatçı Schumpeter’e göre tasarrufların ekonomik birimler arası hareketini sağlayanların finansal araçlar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca risk yönetimi, yönetici performanslarını dikkate alan, yatırım projelerini destekleyici finansal işlemlerin gerçekleşmesini sağlamak suretiyle finansal araçlar ekonomik gelişmeyi sağlamaktadırlar (King vd., 1993: 717).

Patric (1966) tasarruf sahipleri ve yatırımcıların (fon araz edenler ve fon talep edenler) taleplerinin bir sonucu olarak modern finansal kurumların ortaya çıktığını belirtmiştir. Patric (1966) nin talep izleme olarak adlandırdığı bu finansal gelişme ekonomik büyüme ilişkisi şekline göre, bir ülkede finansal sistemin gelişmesi ekonomik büyüme kaynaklı olmaktadır. Patric (1966) ekonomik büyüme ve finansal gelişme ilişkisi için ifade ettiği ikinci yaklaşım ise arza öncülük etme olarak adlandırılmaktadır.

Patric (1966) finansal sistemin gelişmesiyle finansal çeşitlilik artmakta ve dolayısıyla finansal ürünlere olan talepte artmaktadır. Kıt kaynakların küçük tasarruf sahiplerinden büyük yatırımcılara akışı ile ekonomik büyüme sağlanmaktadır. Bu kaynakların aktarılması sırasında en büyük görev finansal araçlara aittir. Finansal araçlar sayesinde kaynakların mevduat veya diğer finansal yükümlülükler karşılığında toplanması ve kredi olarak kullanılabilmesi finansal gelişmelerin ekonomik büyümeye olan katkısını destekleyicidir. Finansal gelişme ve ekonomik büyümeyle ilgili üçüncü görüş finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu ifade etmektedir.

Demetriades vd. (1996), Shan vd. (2001) ve Al-Yousif (2002) çalışmalarını uluslararası karşılaştırmalara yer vererek yapmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimin tek yönlü olmadığını analiz etmişlerdir. Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin olmadığını gösteren çalışmalarda mevcuttur. Bu çalışmanın ilkinin Lucas yapmıştır. Lucas, ekonomik büyümenin hızını ve gelişmişliğini fiziksel ve beşeri sermaye ile açıklamıştır. Yani finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını söylemiştir. Lucas'ı destekleyen görüşler çok azdır (Kandır, 2007: 313-314).

Al-Yousif (2002) otuz ülkeyi incelemiş ve bu ülkelerden bazılarında ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasında önem ifade edecek düzeyde bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Shan ve Morris (2002)'te yaptıkları çalışmada finansal gelişme ve ekonomik büyümenin çoğu ülkede paralel olarak aynı anda yaşandığını birinin diğerinin nedeni veya sonucu olmadığı, aralarında bir nedensellik olmadığını öne sürmüşlerdir.

Fon arz ve talep edenler ile birlikte; finansal araçlar aracı olan kurumlar ve bunları düzenleyen hukuki ve idari yapıdan oluşan finansal sistemin yatırımları ve teknolojik yenilikleri etkileyerek ile ekonomik büyüme oranlarında değişiklik yaratabileceği konusu çok sık gündeme gelen konulardan biridir. Finansal sistemin ekonomik büyümede rolü olup olmadığını belirlemede iki farklı görüş bulunmaktadır. (Rajan ve Luigi (1998), Keskin ve Karşıyakalı, (2006) ile Alper ve Öniş (2001) finansal sistemin ekonomik büyümede rolü olduğunu savunan görüşlerdir. Gelişmiş finansal yapının mevcut olduğu ülkelerde kaynakların daha verimli alanlarda kullanılmasıyla üretimin artacağı sermaye birikiminin önünün açılacağı ve dolayısıyla ekonomik büyümenin de hızlanacağı görüşündedirler. Öte yandan Al Yousif, (2002), Levine (1997).finansal sistemin ekonomik büyümeyi etkileyemeyeceğinin savunan görüşlere göre de finansal sistemdeki tekelleşme (monopol) yapı, düzenlemelerdeki eksiklikler sisteme giren fonların verimli alanlara aktarılamaması sonucu ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte küreselleşme nedeniyle finansal piyasalarda etkileşimin artması sonucu herhangi bir risk kriz belirtisi durumunda ani sermaye çıkışları yaşanmakta ve yaşanan finansal kırılganlıklar da büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Vurur vd., 2013: 119).

Neo-klasik ve içsel büyüme teorilerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiş ve finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerinde farklı açılardan etkilediği ileri sürülmüştür. Finansal gelişme yüksek tasarruf ve yatırımlara öncü olarak etkinliği sağlamakta ve büyümeyi teşvik etmektedir. İçsel büyüme teorisinde Finansal gelişme tasarrufları etkileme kanalı ile uzun dönemde ekonomik büyümeyi sağlamaktadır (Şentürk, 2005: 126).

Ekonomik büyümenin finansal gelişmenin belirleyicisi olduğu görüşüne sahip (arz-öncü hipotezi) araştırmacılar olmakla birlikte bazı araştırmacılar da finansal gelişmenin ekonomik büyümenin sonucu olduğu görüşündedirler (Müslümov vd., 2005). Arz öncü hipotezine göre ilk önce finansal piyasalarda gelişme yaşanmakta ve bu da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Talep izleyici hipoteze göre ise, ekonomik büyüme sonrasında finansal ürün talebi artmakta bu da finansal büyümeye yol açmaktadır.

Uzun yıllar boyunca finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki araştırılmış ve üzerinde çalışmalar yapılmış konulardan biridir. Gurley-Shaw (1955), Bagehot (1873) ve Schumpeter (1911) yaptıkları çalışmalarla bu ilişkiyi incelemişlerdir. Ancak ampirik olarak Sylla (1969) ve Davis (1965) çalışmışlardır. Bu çalışmalarda İngiltere ve Amerika gibi ülkelerin deneyimlerinden faydalanılarak finansal sistemin piyasada öncülüğüne olan katkısını incelemişlerdir. O yıllardan beri, makro ve kalkınma iktisatçıları bu ilişkiyi inceledikleri modelleri kredi piyasası sürtünmelerini azaltan ve gelişmiş finansal piyasaları ile hızlı büyümüş ülkeler arasından seçmişlerdir. Finansal sektör ile makroekonomik sonuçlara olan etkilerini ortaya koymuşlardır. Ülkeler arası panel veri analizi ve zaman serisi analizi ile yapılan çalışmalarda bu görüşlerini ciddi bir şekilde ortaya koymuşlardır (Rousseau, 2003: 81).

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, finansal araçların verdiği hizmetlerin önemini vurgulamıştır. Schumpeter bu hizmetlerin yenilik ve büyüme açısından gerekli olduğunu savunmuş ve bu konuda çalışmalar yapmıştır. Finansal aracılık işlevini gören bankaların teknolojideki yenilikleri kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Bankalar mevduatlarını bir arada toplamakta ve yatırım projelerinin verimliliğinin getirisini değerlendirmekte, şirketler hakkında detaylı bilgileri az maliyetle elde edebilmekte ve yöneticiler denetlemektedir. Bankalar kaynakların daha verimli alanlarda değerlendirilmesi rolünü üstlenerek ekonomik sistemde avantajlar kazanmayı sağlamaktadır (Capasso, 2004: 28).

Schumpeter’i savunan görüşe göre finansal araçların teknik, teknolojik değişim ve yeniliği, gelişimi, verimlilik artışı ile büyümenin lehine etkilerde bulunmaktadır (Bloch vd., 2003: 243).

Literatürde son dönemlerde geliştirilen teoriler Edward Shaw, RonaldMcKinnon ve bu yazarları destekleyenler tarafından gerçekleştirilmiştir. McKinnon ve Shaw finansal sistem üzerindeki hükümet müdahalelerinin etkilerini analiz etmiştir. Analizden elde ettikleri sonuçlara göre; faiz oranlarının yüksek olması rezerv ihtiyacının, bankacılık sistemindeki doğrudan kredi programları gibi kısıtlamaların finansal sistemin gelişimini olumsuz yönde etkileyen ve ekonomik büyümeyi azaltıcı olduğu sonucuna varmışlardır. Buna ilave olarak içsel büyüme teorilerinin bankalar tarafından paylaşılan riskler ve likidite temini gibi hizmetleri örnek vererek benzer sonuçları desteklemektedir. Bu yazın bankaların durgun durum büyümeye olumlu etkisi olduğunu hükümetin finansal sektöre müdahalesinin de olumsuz nitelikte etkilere yol açtığını ifade etmektedir (Ghali, 1999: 310).

Finans ve büyüme arasındaki etkileşime ilişkin bir diğer görüş; finansı büyümede nispeten daha az verimli sanayi ve ticaretin hizmetine yönelik bir faktör olarak ifade etmektedir. Robinson (1952) bu görüşün destekleyicilerindedir. Ekonomik büyümenin finansal hizmetlere olan talebi artıracığını “girişim kılavuzluk eder finans takip eder” böylece finansal gelişmeler yenilikler tetiklenir düşüncesini savunmaktadır (Thangavelu ve Jiunn, 2004: 247-248).

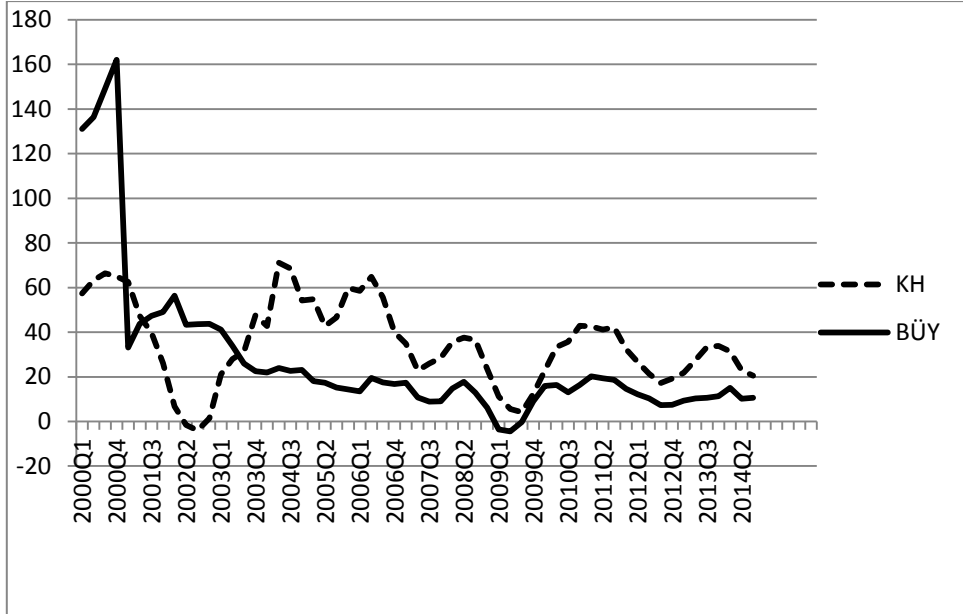
Hugh T. Patrick tarafından ortaya konulan ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasındaki ilişkinin yönü ile ilgili talep takipli ve arz öncülü hipotezler büyük öneme sahiptir. (Atamtürk, 2005: 100). Bu hipotezlerden arz öncülü hipotez sırasıyla geleneksel sektörden modern sektöre hem transferini hızlandırmak hem de desteklemek olmak üzere iki önemli işlevi bulunmaktadır (Patrick, 1966: 175). Dolayısıyla arz öncülü araştırmalar neo-klasik iktisat teorilerine uygun şekilde kullanılmasına öncü olmak ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu görüşündedir (Onur, 2005: 138).

Talep takipli hipotezde ise reel sektörde yaşanan gelişmelere birlikte talep artışı yaşanmakta ve bu talebin karşılanması içinde finansal kurumlar ve araçlar ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım finansın büyüme üzerinde pasif nitelikte bir unsur olduğunu ifade etmektedir(Patrick, 1966: 175). Bu görüş Robinson’un görüşü ile

benzer niteliktedir. Patric'in oluşturdu bu iki çatışan hipotez dışında bir diğer hipotezi de 'gelişme safhası hipotezidir. Bu hipoteze göre ekonomik büyümenin ilk safhalarında reel sermayenin birikmesi konusunda finansal yenilik ve gelişmeler önemli rol oynamaktadır. Yeni finansal hizmetlerin gelişmesi, finansal derinliğin artması tasarruf ve yatırım sahiplerine büyük avantajlar sağlamakta ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye yol açmaktadır. Finansal piyasalarda gelişme ve yenilikler yaşandığı sürece; talep takipli durum daha geçerli hale gelmekte, finansal gelişmenin arz öncülüğündeki özelliği azalmaktadır (Calderon ve Liu, 2003: 322).

Yapılan hemen hemen tüm çalışmalara bakıldığında finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin var olduğu ortaya çıkmaktadır. İlişkinin yönü ve varlığı tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Ama buna rağmen finansal gelişme ekonomik büyümeyi etkilediği genel kabul görmüştür.

Grafik 2.2: Kredi Hacmi ve Büyüme Seyri

Grafik 2.2'de büyüme ile kredi hacmi arasındaki seyrin gösterildiği grafik yer almaktadır. Grafikten de anlaşılacağı üzere krediler ile büyüme arasında bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Yani kredilerin artması ve azalması büyüme de bir azalma ve artmaya sebep olmuştur denilebilir. Çünkü faiz

oranlarının düşmesiyle birlikte kredilere olan talep artacaktır. Faizlerin düşmesiyle birlikte yatırımların artması da beklenmektedir. Yatırımlarında artması büyüme de artışa sebep olacaktır.

Yalnız büyümeyi sadece krediler etkilememektedir. Büyümeyi etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bunu 2000'lerin son çeyreğine kadar büyüme de yaşanan düşüşlerden anlamak mümkündür.

Kredilerle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ilk inceleyen çalışmalar Bagehot (1873) ve Schumpeter (1912)'in yapmış olduğu çalışmalardır. Yapılan analizlerde bankalardan sağlanan kredilerle yatırımların artması ve dolayısıyla ekonomik büyümenin artmasının önemli olduğu vurgusunu yapmışlardır. Diğer yapılan analizlerden önemli olanları; McKinnon (1973) ve Shaw (1973), King (1993) ve Levine (1993)'nin çalışmalarıdır. Yazarlar bu analizleri 80 ülke için 1960-1989 dönemi verilerini kullanarak analizlerini yapmışlardır. Analizin sonucunda uzun dönemde pozitif bir ilişkinin olduğunu bulmuşlardır.

Goldsmith (1969) otuz beş ülke için yapmış olduğu analizde 1860-1963 dönemi verilerini kullanmışlardır. Analizin sonucunda finansal sisteminin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Atje ve Jovanovic (1993: 634) 1960-1985 yıllarının verilerini kullanarak analizini yapmışlardır. 94 ülkeyi kapsayan bu çalışmada banka kredilerinin ekonomik büyümeyi arttırdığını gözlemlemiştir. Demirgüç vd., (1998) ve Levine vd., (1998) yapmış oldukları analizlerde bu sonuçlara yakın sonuçlar bulmuşlardır.

King vd., (1993) ve Levine vd., (1998) analizlerinde yatay kesit testi kullanmışlardır. Yapmış olduğu çalışmada buldukları sonuca göre finansal gelişmenin büyümeyi öncelediği sonucuna varmışlardır. Levine vd., (1998: 537) çalışmasında bankacılığın gelişmesiyle paralel olarak ekonomik büyüme de artacaktır sonucuna varmışlardır.

Shan vd. (2001) analizinde OECD ülkelerinden 9 tane ülke ve Çin'i incelemiştir. Shan ve Morris (2002) OECD ülkelerinden 19 tane ülkeyi ve Çin'i incelemiştir. Demetriades vd., (1996) Hindistan'ı incelemiştir. Bu çalışmaların sonucunda ekonomik büyümenin sonucunda finansal piyasalarda büyüyecektir sonucuna ulaşmışlardır. Bunlar arasında çift taraflı nedensellik ilişkisi olduğunu bulmuşlardır (Kirkpatrick vd., 2002: 204). Yapılan çalışmaların sonucunda elde

edilen bulgular arz öncüllü hipotezi olduğunu göstermiştir (Calderon ve Liu, 2003: 330).

Aretis vd., (2001)'in yapmış olduğu çalışmada 1972-1998 yıllarının verileriyle ABD, Japonya, Fransa, İngiltere ve Almanya'yı incelemiştir. Analizin sonucunda finansal büyüme ile ekonomik büyüme arasında eşbütünleşmeye bakmıştır. Çalışmada banka hisse ve senedi piyasalarının gelişmesi ekonomik büyümeyi arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Levine vd., (2000) 1960-1995 yıllarının verileriyle yetmiş dört ülkenin analizini dinamik panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışmanın sonucunda finansal aracılık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Calderon vd., (2003) analizinde 109 tane ülkeyi 1960-1994 yılları verileriyle incelemiştir. Bu analizlerinin sonucunda finansal piyasaların gelişmesiyle sermaye birikiminin ve verimliliğin artacağı ve dolayısıyla ekonomik büyüme de buna paralel olarak artacaktır sonucuna ulaşmışlardır.

Christopoulos vd., (2004) 1970-2000 yıllarının verileriyle Paraguay, Meksika, Kenya, Kolombiya, Peru, Ekvator, Honduras, Tayland, Dominik Cumhuriyeti ve Jamaika ülkelerini panel eşbütünleşme analizi ile test etmişlerdir. Yapılan analize göre ekonomik büyüme ile finansal gelişme arasında eşbütünleşmenin var olduğu saptanmıştır.

McCaig vd. (2005), 71 ülke için 1960-1995 dönemi verilerini kullanarak yapmış oldukları analizde finansal aracılık ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu bilgisine ulaşmışlardır. Çalışmada likit yükümlülükler ve krediler değişkenleri kullanılmıştır.

Enisan vd. (2009)'in incelediği 7 Afrika ülkesini ARDL sınır testi yönteminin kullanarak Mısır ve Güney Afrika'da hisse senedi piyasalarının gelişmesi ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Uyguladıkları Granger (1969) testi ile ilişkinin yönünü bulunmuş olup, bu teste göre hisse senedi piyasalarındaki gelişmeden ekonomik büyümeye doğru bir nedenselliğin olduğu bilgisine ulaşmışlardır.

Türkiye için yapılmış çalışmalarda literatürde mevcuttur. Türkiye için yapılan ekonometrik çalışmalarda banka kredileri finansal gelişmenin göstergesi olarak kullanılmıştır. Bu değişkenler arasında nedenselliğin yönünü hakkında farklı farklı sonuçlar iddia edilmiştir.

Kar vd., (2000) Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarda finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme testiyle analiz etmişlerdir. Bunun için 1963-1995 yılları verilerin kullanmışlardır. Değişken olarak KBMG (kişi başı milli gelir) büyümeyi temsil etmektedir. Diğre değişkenler para arzı/GSYH, yurtiçi krediler/GSYH vb. ise finansal gelişmeyi temsil etmektedir. Yapmış oldukları nedensellik analizinde, değişkenler arasındaki nedenselliğin yönü farklılaşabilmektedir.

Kandır vd. (2007) analizinde 1988-2004 yılları verilerini kullanmışlardır. Eşbütünleşme ve hata düzeltme yöntemini kullanarak analiz yapmışlardır. Değişkenlerden, KBMG ve İMKB işlem hacmi, piyasa değeri/GSYH, krediler/GSYH vb. kullanmışlardır. Çalışmanın sonucu olarak ise finansal genişleme sonucunda ekonomik büyüme genişleyecektir sonucuna ulaşılmıştır.

Altunç vd., (2008) Türkiye için yapmış oldukları çalışmada 1970-2006 dönemi verilerini kullanmışlardır. Yöntem olarak eşbütünleşme ve Granger (1969) nedensellik testi uygulanmıştır. Analizi yapılan değişkenlerin arasında arz öncüllü mü yoksa talep izleyici mi olduğu ölçülmüştür. Çalışmanın sonucunda finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde eşbütünleşme olduğu tespit edilmiştir. Nedensellik ilişkisi ise seçilen değişkenler arasında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Öztürkler vd., (2007) analizinde VAR yöntemi ve Granger (1969) nedensellik testi kullanmışlardır. Analiz için 1990-2006 dönemi verilerinden yararlanılmıştır. Değişkenler banka kredileri ve sanayi üretim endeksi kullanılmıştır. Analizin sonucu her iki değişken arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır bilgisine ulaşılmıştır.

Ceylan vd., (2010) 1998-2008 dönemi verileriyle çalışmışlardır. Yurtiçi kredi hacmi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Graner (1969) nedensellik analizi ve hata düzeltme modeli ile test etmiştir. Sonuç olarak ekonomik büyümeden kredi hacmine doğru nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Mercan (2013) çalışmasında 1992-2011 dönemi verilerini kullanarak analiz yapmıştır. Sınır testi ile yapmış olduğu çalışmada değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğu kanısına varılmıştır.

2.3. Yurtiçi Kredi Hacmi-Cari Açık İlişkisi

Dış dünya ile yapılan ithalat ve ihracat, hizmet hesabı ve transferler hesabına denir. Ödemeler dengesi adı altında bilançoda yer almaktadır. Cari açık, bir ülkenin ödeme gücünü göstermektedir. Ayrıca ödeme gücünde artma ya da azalmaların olup olmadığını göstermektedir. Ülkelerin ödeme gücünün gösterildiği cari açık mal, hizmet ve sermaye işlemlerinden elde edilmektedirler. Bu sebepten dolayı ödemeler dengesi ülkelerin dünyadaki itibarının da bir göstergesi durumundadır (Şahin, 2011).

Cari işlemlerden elde edilen gelirler, cari işlemlere yapılan giderlerden büyük olduğu duruma cari işlemler fazlası daha düşük olduğu duruma ise cari işlemler açığı denilmektedir. Cari açık bir ülkenin ürettiğinden daha fazla harcaması anlamına gelmektedir (Peker ve Hotunluoğlu, 2009).

Bir ülke yurtdışından gelen paradan daha fazlasını yurtdışına göndermişse cari işlemler hesabı açık veriyor demektir. Meydana gelen bu cari açıkların finansmanı ise dışarıdan borçlanarak ya da yurtiçi varlıkların satılması şeklinde olmaktadır. Dışarıdan borçlanmak suretiyle açıkların finanse edilmesinde alınan borcun verimli alanlarda kullanılması önemli bir noktadır. Çünkü yaratılan katma değer borç anapara faiz maliyetinden büyükse ödemeler dengesinde iyileştirici etkiler yaparken tam tersi durumunda cari işlemler açığı ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2011: 49).

Uluslararası ekonomik faaliyetlerin cari üretim, tüketim, tasarruf, istihdam gibi ekonomik faaliyetlerin sonucu olan işlemlerden meydana gelen cari işlemler hesabı ülkenin uluslararası alanda ekonomik ve mali itibarını yansıtmakta makroekonomik performansını göstermektedir (Aydoğuş vd. 2006).

Cari açıklar ülkelerde yaşanan krizlerin öncü göstergelerindedir. Literatürde cari açığın GSYH içindeki payının %5ten büyük olması durumunda bu ülke için tehlike sinyalleri, risk olarak görülmektedir. Bu nedenle cari açıkların sürdürülebilirliği ekonomik istikrar açısından önemli faktörlerden biridir. Cari açığın sürdürülebilirliğinin göstergeleri ;

- Tasarrufla yatırım arası ilişki, ekonomik büyüme, dışa açıklık, dış yükümlülükler, sermaye hareketleri finansal yapı olarak ifade edilmektedir.
- Cari işlemler dengesinin yurt içi belirleyicileri; mali politikalar, bütçe açıkları ve reel döviz kuru şeklinde sıralanabilirken, dış belirleyicileri dış ticaret hadleri ve yurtdışı reel faiz oranı şeklinde sıralanabilir.
- Petrol ve enerji fiyatlarındaki artışlar, TL'nin değerlenmesi ile ithalatın ihracattan daha fazla artması yurtiçi üretimin rekabet gücünün zayıflaması, finansal piyasalarda yaşanan genişleme araç çeşitliliği, kredi hacminde meydana gelen gelişmeler. Ayrıca iç tasarruf oranlarının düşük olması nedeniyle açıkların finansmanında dış borçlanmaya gidilmesinin anapara faiz ödemeleri yükü gibi birçok etmen cari açıkların artmasına neden olmaktadır.

Türkiye de cari açığın gelişimine bakacak olursak 1980 sonrası 2000'li yıllara kadar cari açık sorunu hep varlığını korumuş ılımlı seyretmiştir fakat 1994 ve 2001 yıllarında ise cari işlemlerin fazla verdiği görülmüştür. Bu durum cari açıkla ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Türkiye ekonomisi 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte ihracata dayalı bir sanayileşme politikası izlemektedir. Bu kapsamda dış ticarete serbestleşme adımları atılmış ve ihracat arttırılmaya çalışılmıştır. İhracatın arttırılmaya çalışılması ile birlikte ihracatın ithalatı karşılama oranları da bu paralellikte artmıştır. 2001 krizinin yaşandığı yıl hariç günümüze kadar cari açık vermeye devam etmiştir. Çünkü İhracatın ithalatı karşılama oranı bu krizlerden hemen sonra artmıştır. Genelde kriz dönemlerinde cari fazla verilmesinin nedeni, ithalattaki düşüş ihracattan fazla olmasından kaynaklanmaktadır (Bayar vd., 2014: 452).

Türkiye'de Kasım 2000 Şubat 2001 ekonomik krizlerinin ekonomideki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla birtakım önlemler alınmıştır. Bu dönemde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı başlatılmıştır. Bu programın temel amacı sürdürülemez boyutlara gelen makroekonomik göstergelerdeki sorunları ortadan kaldırmak olmuştur. Bu reformlar ile beraber büyüme artmaya başlamış öte yandan enflasyon, faiz oranları döviz kuru düşmeye başlamıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra cari açıklar açısından olumsuz gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Değer kazanan TL ve kredi hacminin genişlemesi (özellikle de tüketici kredilerinin ve kredi kartlarının yaygınlaşması) ithal mallara olan talebi körükleyerek cari açıkların artmasına neden olmuştur (Kılıç, 2015: 408).

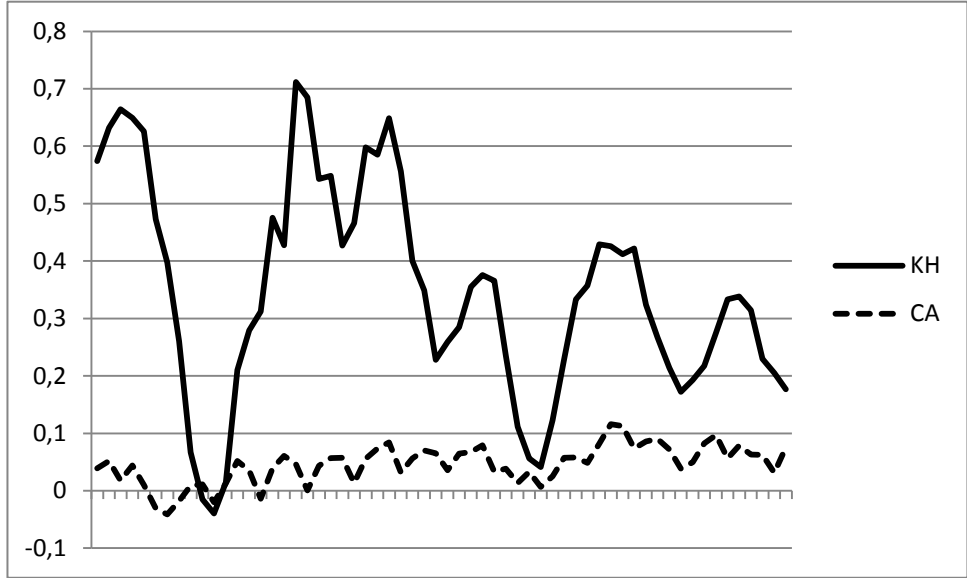
Güçlü ekonomiye geçiş programından sonra finansal sistemde de gelişmelere yaşanmıştır. Ülkelerin finansal yapılarının gelişmiş olması, finansal krizlere karşı dirençli olması da ülke ekonomisinin istikrarı açısından önemli göstergelerdendir. Finansal sistemdeki yenilikler ile beraber toplam krediler içinde önemli payı olan tüketici kredilerinde ve kredi kartı kullanımında yaygınlaşma iç talebi arttırmıştır. İthalatı artırıcı rol oynayan bu artışlar cari açık sorununa yol açmıştır (Kılıç, 2015: 408).

Kredi hacmindeki artış ve cari açıklar arasında yakın ilişki olduğu ABD de önemi vurgulanan konulardan olmuştur. Bununla birlikte IMF(2009) kredi hacminin GSYH ya oranda yaşanan artış ile cari açığın GSYH ya oranındaki artışlar arasında da güçlü bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Dymski(2009),2008 küresel ekonomik krizini incelediği çalışmasında maliyeti düşük fakat oldukça riskli olan mortgage kredilerinin ABD ekonomisi açısından tehlike unsuru olduğunu ve bunun cari açıkları tetikleyici özellikte olduğunu iddia etmiştir.

Cari açıkların olumsuz etkileri gelişmekte olan ülke ekonomilerinde daha derin hasarlara yol açmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra bu ülkelerde yaşanan kırılganlıkların krizlerin tetikleyicisi olarak cari açıklar önemli faktör olarak ele alınmıştır. Cari açıklar eğer ülke GSYH sının %5 ini aşarsa meydana gelebilecek risklerde artış gösterecektir (Freud,2000). Cari açıkların sürdürülebilirliği; yüksek büyüme oranı, ihracatın GSYH oranı, finansal yapı tasarruf yatırım dengesi ve yabancı sermaye hareketlerinin hacmine bağlıdır (Quanes vd., 1997). Bu faktörler cari açıkların sürdürülebilirliğinin göstergeleridir. Ekonomik göstergelerin ülke için olumlu seyretmesi, ekonomik istikrar açısından cari açıklar sürdürülebilir düzeyde tutulmalıdır.

Son yıllarda sıkça uygulanan yüksek büyüme hedefli politikalar nedeniyle cari açıklarda yükselmiştir. TCMB'nin uyguladığı düşük kur yüksek faiz politikaları da ülkeyi spekülatif ataklara açık hale getirmiştir. Bunun yanı sıra 2008 küresel krizden sonra ortaya çıkan olumsuzluklarda cari açıkları artırıcı rol oynamıştır.

Grafik 2.3: Kredi hacmi-Cari açık Seyri

Grafikte Türkiye’de kullanılan yurt içi kredi hacmi yıllar itibariyle gösterilmiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz kredi hacmini olumsuzyönde etkilememiş, kredilerde sert bir düşüş yaşanmıştır. 2003 yılına kadarki dönemde yurtiçi kredi hacmi yaklaşık 50 milyar TL iken izleyen yıllarda faiz oranlarındaki düşme ve istikrarlı yapı sayesinde artış göstermiştir.2008 küresel kriz ile kredi hacmi artış trendi azalmış 2009 yılı ikinci çeyreğinden itibaren tekrar hızlı bir artış trendi içine girdiği görülmektedir. 2010 yılı başlarında 350 milyar TL olan kredi hacmi yıl sonunda 475 milyar TL ye ulaşmıştır. Kredilerin milli gelire oranı ise 2010 yılı haziran ayı itibariyle %46,4 Eylül 2010 da ise %54 e yükselmiştir. Bu oran 2012 yılı eylül ayında ise %68 e çıkmıştır (Göçer vd., 2013: 4)

TCMB kur ve faiz politikalarında önemli değişikliklere giderek bu artışları frenlemeye çalışmıştır. Faiz dışı araçlarda sıkılaştırma, kurlardaki değerlenmenin önüne geçmek amacıyla faiz indirimleri ile cari açıklardaki artışlar kontrol altına alınmıştır.TCMB politika faiz oranını 16 aralık 2010’da50 ,20 ocak 2011de ise 25 baz puan indirime gitmiştir.Bu faiz indirimleri belli bir dönem devam etmiş ve 18 aralık 2012’de%5.50’ye kadar düşmüştür (Göçer, 2013:5).

2008 krizinden çıkış sürecinde Türkiye iktisadi faaliyette toparlanma düşük düzeyde tutulan faiz oranları sayesinde başta KOBİ kredi olmak üzere tüm kreditrlerinde artış hızlanmıştır.Yurtiçi kredilerinin kullanım alanlarına göre

dağılımını gösteren tablo1 de son 5 yıl içerisinde alınan kredilerin yaklaşık %60ının ihtiyaç kredilerinden oluştuğu görülmektedir.İhtiyaç kredileri daha çok nakit ihtiyacı kaynaklı tüketimde kullanılan kredilerdir.İç tüketimi artırıcı etkiye sahip olan bu krediler cari açıkların artmasına sebep olmaktadır (TCMB, 2010: 5).

Hilbers vd., (2005) yapmış oldukları analizde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bankalar tarafından özel sektöre verilen kredilerin artışını incelemişler. Sonuç olarak ortaya çıkabilecek herhangi bir riskin ortadan kaldırılması için parasal ve finansal önlemlerin alınmasına değinmişlerdir.

Mendoza vd., (2008) yapmış oldukları çalışmada kredilerdeki artışların sanayileşmiş ve yükselen ekonomilerde ki gelişimini incelemişlerdir. Sonuç olarak kredi artışlarının yükselen ekonomilerde makro ve mikro olarak daha çok dalgalanmalar görülmüştür. Aşırı verilen krediler sonrası krizlerin çıkması yükselen ekonomilerde muhtemeldir. Her zaman verilen kredilerden kriz çıkması beklenmez ama yükselen ekonomilerdeki krizlerin sebebi genelde bu nedendir.

Biztis vd., (2008) analizinde 1995-2006 dönemi verilerini kullanmıştır. Çalışmanın amacı Yunan ekonomisini AB ekonomisine dahil olduktan sonraki süreçte cari işlemler dengesini etkileyen faktörleri incelemiştir. Bunun için Johansen eşbütünleşme testi ve hata düzeltme testi (VECM) uygulanmıştır. Yapılan testlerin sonucunda uzun dönemde cari işlemlerde artışın olmasının sebebinin finansal serbestleşmenin ve faiz oranlarının düşük olması, kısa dönemde ise petrol ve navlun fiyatlarının olduğunu tespit etmiştir.

Schularick vd. (2009) 1870-2008 dönemi verileriyle 14 ülke için analiz yapmıştır. Çalışmasında para, kredi ve makroekonomik göstergeleri finansal krizlerin yaşandığı dönemler dahilinde incelemişlerdir. Sonuç olarak kredi artışlarının finansal krizler için en önemli gösterge olduklarını tespit etmiştir.

Brissimis vd. (2010) çalışmasında 1960-2007 dönemi verilerini kullanmıştır. Yöntem olarak eşbütünleşme testi uygulamışlardır. İnceledikleri dönemi farklı ekonometrik testlerle incelemişlerdir. Sonuç olarak cari açığın artmasındaki nedenin tasarrufların düşmesiyle alakalı olduğunu tespit etmişleridir. Kredilerdeki hızlı artışın ise özel tasarrufların azalmasında önemli bir etken olduğunu incelemişlerdir.

Elekdağ vd. (2011) hızlı kredi artışlarının etkisinin farklı ekonomilerdeki etkisini görebilmek için otuz dokuz gelişmiş ülkeden altmış gelişmekte olan ülkelerden olmak üzere doksan dokuz tane ülke seçilmiştir. Sonuç olarak hızlı kredi artışları finansal piyasa da dengesizliklere neden olarak krizlere yol açtığını tespit etmişler.

Togan vd. (2011) Cari işlemler, krediler ve sermaye hareketlerini incelemek amacıyla 1993-2010 yılları verilerini kullanarak analiz yapmıştır. Bunun için VAR modelini uygulamışlardır. Sonuç olarak kredilerde değişim cari/GSYH oranını sınırlı derecede etkilediğini gözlemlemişlerdir.

2.4.Yurtiçi Kredi Hacmi-İşsizlik İlişkisi

Üretim faaliyetlerinde yararlanmak amacıyla kuşkusuz en çok işgücünden yararlanılmaktadır. Son yüzyıl boyunca ekonomik ve sosyal alanlarda alınan birçok önlemlere, revize edilen türlü politikalara rağmen işsizlik konusu toplumsal bir gerçektir ve bir ülkenin büyümesi kalkınmasının önündeki aşılması gereken engellerden en önemlisidir (Kumaş2001:10). İşsizlik sorunu çalışmak isteyip de iş bulamayan nüfusun sorunu olmaktan ziyade hükümetin izlemiş olduğu yetersiz veyahut yanlış politikalarından kaynaklanmaktadır. Eğitim sisteminde revize atılacak doğru adımlardan sadece biridir. Kısaca işsizlik insan gücünün zaman itibariyle israfı olarak tanımlanabilmektedir (Gök,2004:34).

Çalışma isteği ve gücü olan cari ücretten çalışmaya razı olmasına rağmen iş bulamayan kısaca fiili olarak üretime katılamayan işgücü, işsizlik olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2001: 308). Özgüven işsizliği; dar anlamda ve geniş anlamda tanımlamıştır. Dar anlamda işgücü miktarı ve istihdam miktarı arasındaki fark. Geniş anlamda ise bir ülkede üretim faktörlerinin tam istihdamı ile gerçekleşen istihdam arasındaki fark olarak tanımlamaktadır (Özgüven, 1997: 401). İşsizlik kavram olarak bir ülkede çalışabilecek durumda olan ve çalışmak isteyen kişilerin bir kısmının işinin olmamasını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu durumda olan kişilere de işsiz denmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) işsizliğin ulusal bazda tanımlanması araştırmalar da kullanılan resmi rakamların açıklanması açısından sorumlu olan kurumdur. DİE'nin yapmış olduğu işsizlik tanımında çalışma çağındaki nüfus ve işgücü yer almaktadır. Çalışma çağındaki nüfusun içine işgücü ve işgücüne dahil

olmayanlar, işgücünün içine ise istihdam edilenler ve işsizler yer almaktadır (DİE, 1999: 11). İşsizlik, uluslararası kriterlerde üç ölçüte göre belirlenmektedir. DİE de bu kriterleri onaylamaktadır. Bu ölçütler işi olmama, işe başlamaya hazır olma ve iş arıyor olma olarak belirtilmiştir. Bu ölçütlerden de anlaşılacağı üzere bir kişinin işsiz sayılabilmesi için bu kriterleri sağlıyor olması gerekmektedir (Köstekli, 1999: 8)

Uluslararası kıyaslamalarda ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'nun işsizliğin ölçülmesi ve çerçevesi için belirlediği kriterler kullanılmaktadır. ILO'nun belirlemiş olduğu kriterlere göre işsizler aktif işgücüne dahil olup iş arayanlar ve işi olmayanlardır (Sorrentino, 2000: 4).

Avrupa Birliğine üye ülkelerde işsizlik tanımlaması ise; “işgücü büroların (iş-kur gibi) veya işçilere yardım bürolarına kayıtlı bulunan kişilerden hiçbir işi bulunmayanlar ve her an başka işe geçmeye hazır bulunanlar” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere işgücü bürolarına kayıtlı bulunan kişilerin bir işte çalışmaya hazır olduğunun kanıtıdır. Ama AB'ye üye ülkelerde uygulamalarda bazı farklılıklar görülmektedir. Yani aranılan işin süresi, işsiz kalınan süre ve işin sürekli olup olmaması gibi faktörlerin incelendiği de görülmektedir (Erdut, 1991: 14).

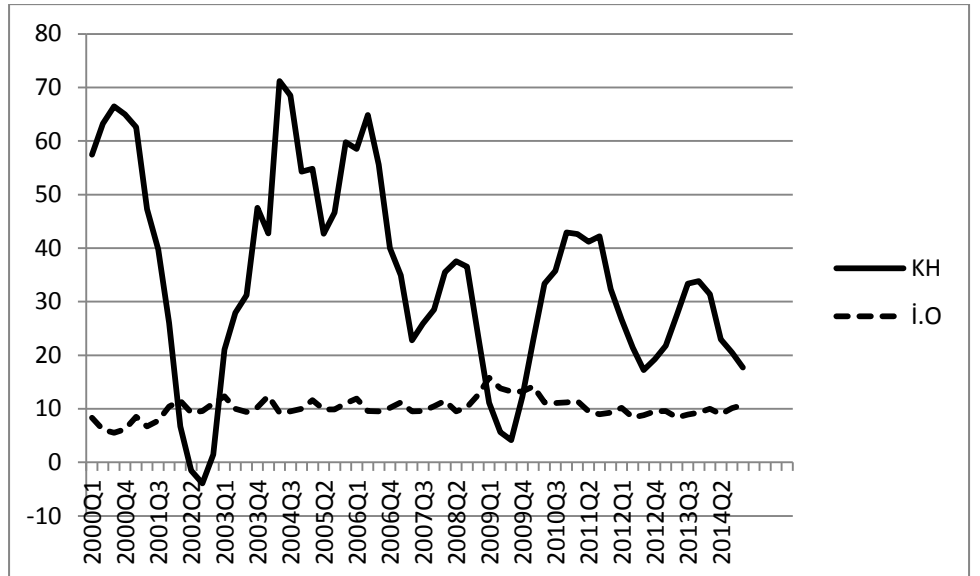
Finansal piyasaların gelişmiş olduğu, iyi işlediği bir ülkede sermaye birikiminin önü açılmakta küçük fonların büyük verimli yatırımlara dönüştürülmesi kolay olmaktadır. Gelişmiş finansal piyasalar yeniliklere açık olduğu için teknolojilerin yayılmasını teşvik ederek ülkede verimlilik artışıyla beraber büyümesine ve kalkınmasına destek olur. Dolayısıyla bu gelişmeler ülkede istihdamı artırıcı olumlu gelişmeleri sağlar (Aslan ve Küçükaksoy,2006). Gelişmiş finans sisteminde güçlü bir yeri olan bankalar firmalara kolay ve uygun finansman olanakları sağlayarak, yatırım ve üretimi teşvik ederler. Bu şekilde yeni istihdam alanlarının açılması sağlanır(Pagano ve Pica, 2012).Bunun yanı sıra ülkenin gelişmiş bir finans sistemine sahip olması dış şoklara karşı daha dirençli, rekabet gücü yüksek istikralı bir yapıya sahip olmasını sağlar (Saint-Paul, 2007).

Bireylerin tüketim harcamalarını artmasında bankacılık sektörünün sağlamış olduğu tüketici kredileri önemli bir yer tutmaktadır. Daha fazla tüketim beraberinde üretim artışını getirmekte bu da işgücü istihdamını teşvik etmektedir (Pagano ve Pica, 2012). Bankaların verdiği kredilerin artması mali piyasa

hacminin genişlemesi dolayısıyla milli gelirin artmasını sağlar. Üretimin artması da istihdamı artırıcı rol oynar. Bankalar sisteme çekilen fonların ekonomik kalkınamaya destek olacak katma değeri yüksek verimli alanlarda ve sektörlerde kullanılmasını teşvik eder. Gelişmiş bir finansal sistemde firmaların tasarruflarını finansal sisteme çekerek değerlendirir. Böylelikle tasarrufları artan mali yapıları güçlenene firmalar da konjonktürdeki ekonomik krizlere karşı daha dirençli hale gelecekler ve yapacakları yeni yatırımlar finanse etme konusunda daha avantajlı olacaklardır (Thesmar ve Thoenig, 2004).

Türkiye’ de finansal sistem içerisindeki varlıklarda ben yüksek pay bankalara aittir. Bu pay %90’ın üzerinde olmakla birlikte toplam aktifleri de 2012 yıl sonu itibariyle 1.4 trilyon liraya ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün lokomotifleri kredilerdir.2012 yılında kullanılan ticari kredilerin %33.5’ i bireysel kredilerden %25 inin KOBİ ve %41.6’sı kurumsal ve ticari kredilerden meydana gelmektedir(BDDK,2012). Türkiye ekonomisinde kredi hacmindeki değişimlere karşı duyarlılık oldukça yüksektir. Özellikle işsizlik oranı üzerinde kredi hacmindeki değişimlerin etkilerini grafikte görmekteyiz.

Grafik 2.4: Kredi hacmi-İşsizlik Seyri

Grafikte görüldüğü üzere son yıllarda kredi hacmi önemli ölçüde artış göstermiştir. 2005 yılında kredi hacmi artış hızı %51.1 ile en yüksek değere

ulaşmış sonrasında %10.9 a kadar düşmüştür. Bu düşüşte 2008 küresel krizinin etkisi önemli rol oynamıştır. ABD ve Avrupa da küresel krizin olumsuz etkilerinin çok daha derinden hissedilmesi nedeniyle Türkiye'nin bu ülkelere olan ihracatının da azalmasına neden olmuştur. Nitekim İhracat 2009 yılında %22.6 oranında azalmıştır. Ekonomik yapıyı derinden etkileyen kriz nedeniyle istihdam da olumsuz etkilenmiş ve işsizlik oranı şubat 2009'da %16.1'e yükselmiştir. Yıl sonunda bu oran %14.2 olmuştur. Ekonomide bu küresel krizin etkilerini hafifletmek amacıyla yeni politikalar uygulanmıştır. Talebi canlandırmak amacıyla özel tüketim vergileri indirilmiş, bankalarca yatırım ve tüketim kredilerinin verilmesi teşvik edilmiş, işçi çıkarmayıp yeni istihdam oluşturun işyerlerine sigorta primlerinde kolaylıklar getirilmiştir. Kamuya geçici ve sözleşmeli personel alımları hızlandırılmış. Kamu harcamaları ve sosyal yardımlar da artırılmış (Göçer, 2015).

Banka kredileriyle işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmaya yönelik Bernanke ve Blinder (1992) tarafından yapılan ilk çalışmada, ABD'nin 1959-1978 dönemi verileri kullanılarak, VAR yönteminden yararlanılmıştır. Bu çalışmada banka kredileri, menkul kıymet stoku, işsizlik oranı verileri kullanılmış ve analiz sonucunda; artan banka kredilerinin ülkede menkul stokunu ve istihdamı arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Gündüz (2001), Türkiye'de parasal aktarım mekanizmaları arasında yer alan banka kredi kanalının işlerliğini 1986-1998 dönemi verilerini kullanarak VAR yöntemiyle araştırmış ve banka kredi kanalının parasal aktarım mekanizması içindeki rolünün sınırlı kaldığını tespit etmiştir.

Bertrand vd. (2007) bankacılığa bağlı sektörlerin 1985 yılında yapılan reformlardan ne kadar etkilendiği yani kredi kullanımından sonra işsizliğin artıp artmadığı konusunu Fransa için incelemiştir. Analiz sonucuna göre istihdam oranında bir artışın olduğu tespit edilmiştir.

Öztürkler vd. (2007) Türkiye için yaptıkları analizde 1990-2006 yıllarının verilerini kullanmışlardır. Yöntem olarak VAR ve Granger (1969) analizini uygulamışlardır. Çalışmayı yapmalarındaki amaç para politikası ile bankalar ne kadar kredi kullanabilirler ve banka kredileriyle reel ekonomi arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemişler. Testin sonuçlarına göre bankanın kullandığı kredilerden reel ekonomiye doğru nedensellik ilişkisinin olduğunu saptamıştır.

Reel krediler ile sanayi üretimi arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu görülmüştür.

Cengiz vd. (2008) banka kredi kanalının işleyip işlemediğini 1990-2006 yılları verilerini kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak kredi kanalının işlediğini tespit etmiştir.

Castillo (2009) krizlerin işsizlik üzerinde nasıl bir etki yarattığını incelemiştir. Ülke olarak Filipinler'i seçmiştir. Sonuç olarak işletmelerin krizden dolayı finansman sorunu yaşamaktadır. Özellikle küçük e orta ölçekteki şirketler istihdam kaybına uğramaktadırlar. Bundan etkilenenler kadınlar, gençler olduğunu sınıanmıştır.

Han (2009) finansal sistemle işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Amerika için yapılan bu çalışmada finansal kaynakları elde etmede sıkıntıların yaşanması istihdamda azalışlara neden olmaktadır. finansal sektördeki karışıklıktan ötürü insanların işlerini kaybetmesini test etmiştir.

Benmelech vd. (2010) 1993-2009 yılları verilerini kullanarak analizini yapmıştır. Bu yıllarda büyükşehirler de kredileri elde etme ile işsizlik arasında bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

3. VERİLER VE YÖNTEM

Bu çalışmada 2000:Q1-2014:Q4 döneminin verileri kullanılmıştır. Yapılacak analiz için toplam beş değişken kullanılmıştır. Değişkenler için çeşitli semboller kullanılmıştır. Bunlar; **io** işsizlik oranı, **ca** cari açık oranı, **büy** büyüme oranı, **kh** yurtiçi kredi hacmini, **enf** enflasyonu göstermektedir. Kredi hacmi ile enflasyonun logaritmik dönüşümü yapılmıştır. İşsizlik oran olarak alınmıştır. Endeks değeri olarak alınan büyüme verileri oran haline getirilmiştir. Cari açık eksi bir ile çarpılıp milyon dolar dönüşümü yapılan GSYH'ye bölünerek oran haline getirilmiştir. İşsizlik verileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) web adresinden, diğer verileri de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) web adresinden elde edilmiştir.

Bu çalışmada yurt içi kredi hacminde değişmelerin büyüme, işsizlik, enflasyon ve cari açığa etkisi Granger (1969) nedensellik testi, Engle-Granger (1987) eş-bütünleşme testi, uzun dönem ve kısa dönem analizleriyle incelenmiştir.

3.1. Ampirik Analiz Ve Bulgular

Çalışmaya başlamadan önce bu çalışmada kullanılan değişkenler için bazı testler ve işlemler yapılmıştır. İlk olarak mevsimsel etkilerden arındırma işlemi yapılmıştır. Serilerin mevsimsel etkiye sahip olup olmadığını anlamının iki yöntemi vardır. Bunlar grafik yöntemi ve kukla değişken ekleme yöntemidir. Bu yöntemler arasında en çok tercih edilen yöntem grafik yöntemi olduğu için serilerin grafiği incelenerek mevsimsel etkisinin olup olmadığını görülmüştür. Grafiği çizdirilerek mevsimsel etkiye sahip olduğu görülen işsizlik ve cari açık değişkenleri Census X-11 yöntemi kullanılarak mevsimsel etkilerden arındırılmıştır. Diğer değişkenlerin grafiği çizdirildiğinde mevsimsel etkilerin olmadığı görülmüştür. Daha sonra serilerin durağanlığını kontrol etmek için birim kök testlerinden Augmented Dickey Fuller (ADF) testi, Phillips-Perron (PP) testi ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) testi ile kullanılmıştır. Serilerin durağanlıkları kontrol edildikten sonra Granger (1969) nedensellik testi, Engle-Granger (1987) eş-bütünleşme testi, uzun dönem ve kısa dönem analizleri gerçekleştirilmiştir.

3.1.1. Birim-Kök Testi

Zaman serileriyle analiz yaparken serilerin durağan olması gerekmektedir. Zaman serinin durağan olması içinde ortalaması ve varyansının zamanla değişmemesi gerekmektedir. Birde dönemler arası kovaryansının hesaplandığı dönemin kovaryansına bağlı olmaması gerekmektedir. Sadece iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olması gerekmektedir (Gujarati, 1999: 713). Durağan hale getirilmeyen zaman serileriyle yapılan analizlerde sahte regresyon sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu yüzden elde edilen sonuçlar gerçek ilişkiyi yansıtmayacaktır. Bu durumda ise t ve F istatistikleri sonuçları geçerli olmamaktadır. Yani durağan olmayan zaman serileriyle yapılan analizlerde sonuçların anlamlı ve gerçek ilişkiyi yansıtması sadece eşbütünleşme ilişkisinin olması ile mümkün olmaktadır (Gujarati, 1999: 725-726).

Değişkenlerin durağanlığı ilk olarak Dickey-Fuller (1979) (DF) testi ile analiz edilmiş, daha sonra bu sonuçları karşılaştırmak için Phillips-Perron (1988) (PP) testi ile analiz edilmiştir. Dickey-Fuller (DF) testi tahmini üç denklemlerle yapılabilmektedir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

$$\text{Yalın hali: } \Delta Y_t = \beta_i Y_{t-i} + u_t \quad (3.1)$$

$$\text{Sabit terimli: } \Delta Y_t = \alpha_i + \gamma Y_{t-i} + \vartheta_t \quad (3.2)$$

$$\text{Sabit terimli ve trendli: } \Delta Y_t = \varphi_i + \mu_i + \theta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

Uygulanan testlerin sonuçları DF istatistikleri McKinnon kritik değerleriyle karşılaştırılıp hipotezler kurulur. Bunlar:

H0: $\alpha_i=0$ seri durağan değildir (birim köke sahiptir.)

H1: $\alpha_i \neq 0$ seri durağandır (birim köke sahip değildir.)

Hata terimi (ut) içsel bağlantılı ise denklem (3.4) şu şekilde düzenlenir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 + \gamma Y_{t-1} + \beta_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + u_t \quad (3.4)$$

m: gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Δ : serilerin birinci farkını göstermektedir.

Gecikme sayısı içsel bağıntısız modelin elde edilmesiyle oluşturulan teste genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey Fuller: ADF) testi denmektedir. ADF testi trend içeren serilerde zayıf kalmasından dolayı Phillips-Perron (PP) tesit geliştirilmiştir.

PP testi trend içeren serilerde ADF testinden daha güçlü kabul edilmiştir.² Bu nedenle PP testi bir nevi ADF birim kök testinin sağlaması durumundadır. PP testinde hipotezler ADF testi ile aynıdır. Yani sıfır hipotezi ($H_0: \beta_1=0$), ve bunun alternatif hipotezi ($H_1: \beta_1 \neq 0$) test edilmiştir. Ayrıca PP testi şu süreçleri kullanır:

- MA (Moving Average): Hareketli ortalama
- No-parametrik bir sürece sahiptir. Ancak test istatistiğini sınamak için MacKinnon kritik değerlerini kullanabilmektedir.
- Newey West hata düzeltme mekanizmasını kullanarak, otokorelasyonu ortadan kaldırır ve şu denklemi kullanarak test yapar:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \delta_{Y_{t-1}} + \beta_2 * \left(t - \left(\frac{T}{2} \right) \right) + u_t \quad (3.5)$$

Burada t trend değişkeni, T ise gözlem sayısını göstermektedir. (Tarı, 2014)

KPSS testi ise ADF ve PP testlerinin sıfır hipotezi ($H_0: \beta_1=0$), ve bunun alternatif hipotezi ($H_1: \beta_1 \neq 0$) test ediyordu. Bunun manası sıfır hipotezi serinin durağan olmama durumunu ifade etmektedir yani serinin birim köke sahip olduğunu göstermektedir. Tam tersi olan alternatif hipotezin ise serinin durağan olduğunu göstermektedir. Yani sıfır hipotezi ($H_0: \beta_1=0$), serinin durağan olma durumunu ifade etmekte yani serinin birim köke sahip olmadığını ve buna alternatif hipotezi ($H_1: \beta_1 \neq 0$) ise serinin durağan olmadığını göstermektedir.

ADF, PP ve KPSS test sonuçlarının gösterildiği Tablo 3.1, Tablo 3.2, Tablo 3.3 ve Lnkh, Lnenf, büyü, i.o ve ca serileri düzey değerlerinde durağan değildir. Ancak bunların farkı alındığında Δ Lnkh, Δ Lnenf, Δ büyü, Δ i.o ve Δ ca durağan hale

---

² Ayrıntılı bilgi için bkz: Dickey-Fuller (1979) ve Phillips-Perron (1988)

gelmiştir. Yani, ΔLnk_h , $\Delta Lnen_f$, $\Delta bü_y$, $\Delta i.o$ ve Δca serilerinin $I(1)$ olduğu tespit edilmiştir. ADF testi ile elde edilen bu sonuçların Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo-3.1: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF Test İstatistiği	Kritik Değerler		
		%1	%5	%10
<i>CA</i>	-2.78[5]	-4.12	-3.48	-3.17
ΔCA	-6.80***[5]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>BÜY</i>	-3.15[5]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta BÜY$	-7.73***[5]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>LNKH</i>	-2.35[5]	-4.12	-3.49	-3.17
$\Delta LNKH$	-3.57***[5]	-3.55	-2.91	-2.59
<i>LNENF</i>	-1.78[5]	-4.13	-3.49	-3.17
$\Delta LENF$	-3.05**[5]	-3.55	-2.91	-2.59
<i>İ.O</i>	-2.60[5]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta İ.O$	-5.11***[5]	-3.54	-2.91	-2.59

NOT: Köşeli parantez içindeki değerler Akaike bilgi kriterine (Akaike information criterion AIC) göre belirlenmiş gecikme uzunluğunu göstermektedir. Δ sembolü ise değişkenlerin farkının alındığını göstermektedir. Düzey değerleri için sabitli ve trendli regresyon denklemi kullanılmış olup, farkı alınmış serilerde ise sabitli terim ve trendli olmayan regresyon denklemi kullanılmıştır. **Sa** mevsimsel etkilerden arındırılmayı ifade etmektedir. ** ve *** sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade eder.

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere; serilerin tamamının düzey değerlerinde durağan olmayıp, birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedir. PP testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo3.2’de sunulmuştur.

Tablo-3.2: PP birim kök testi sonuçları

Değişkenler	PP Test İstatistiği	Kritik Değerler		
		%1	%5	%10
<i>CA</i>	-2.78[3]	-4.12	-3.48	-3.17
ΔCA	-6.80***[3]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>BÜY</i>	-2.71[3]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta BÜY$	-7.72***[3]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>LNKH</i>	-1.66[3]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta LNKH$	-4.87***[3]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>LNENF</i>	-1.65[3]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta LNENF$	-5.38***[3]	-3.54	-2.91	-2.59
<i>İ.O</i>	-2.04[3]	-4.12	-3.48	-3.17
$\Delta İ.O$	-5.17***[3]	-3.54	-2.91	-2.59

NOT: Köşeli parantez içindeki değerler Newey-West Bandwidth bilgi ölçütüne göre belirlenmiş gecikme uzunluğunu göstermektedir. Δ sembolü ise değişkenlerin farkının alındığını göstermektedir. Düzey değerleri için sabitli ve trendli regresyon denklemi kullanılmış olup, farkı alınmış serilerde ise sabitli terim ve trendli olmayan regresyon denklemi kullanılmıştır. **Sa** mevsimsel etkilerden arındırılmayı ifade etmektedir. ***, %1 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade eder.

Tablo 3.2'deki sonuçlar, ADF testini desteklemiş ve serilerin düzey değerlerinde durağan olmayıp, birinci farkları alındığında durağan hale geldiklerini göstermiştir. Çalışmada bu testlerin tam tersi hipoteze sahip olan KPSS testi de yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo-3.3: KPSS birim kök testi sonuçları

Değişkenler	KPSS Test İstatistiği	Kritik Değerler		
		%1	%5	%10
<i>CA</i>	0.913[3]	0.739	0.463	0.347
ΔCA	0.051***[3]	0.739	0.463	0.347
<i>BÜY</i>	0.764[3]	0.739	0.463	0.347
$\Delta BÜY$	0.144***[3]	0.739	0.463	0.347
<i>LNKH</i>	0.957[6]	0.739	0.463	0.347
$\Delta LNKH$	0.158***[3]	0.739	0.463	0.347
<i>LNENF</i>	0.227[3]	0.216	0.146	0.119
$\Delta LNENF$	0.309***[3]	0.739	0.463	0.347
<i>İ.O</i>	0.166[3]	0.216	0.146	0.119
$\Delta İ.O$	0.122***[3]	0.739	0.463	0.347

NOT: Köşeli parantez içindeki değerler Newey-West Bandwidth bilgi ölçütüne göre belirlenmiş gecikme uzunluğunu göstermektedir. Δ sembolü ise değişkenlerin farkının alındığını göstermektedir. Düzey değerleri için sabitli ve trendli regresyon denklemi kullanılmış olup, farkı alınmış serilerde ise sabitli terim ve trendli olmayan regresyon denklemi kullanılmıştır. **Sa** mevsimsel etkilerden arındırılmayı ifade etmektedir.

Tablo 3.3'teki sonuçlara göre; KPSS testinde de serilerin düzey değerlerinde durağan olmayıp, birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri görülmektedir. Böylece yapılan üç birim kök testinin sonuçları birbirini desteklemiştir.

3.1.2. Nedensellik Analizi

Zaman serileri arasındaki nedensellik ilişkisini ilk olarak tanımlayan Wiener'dır (1956). Bu tanım, Granger ve Hatanaka (1964) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Granger (1969), bunu daha da geliştirerek nedenselliğin yönünü ve varlığını saptamıştır. Bu nedenle literatürde Granger (1969) nedensellik analizi olarak yer edinmiştir (Işığışık, 1994: 81-94).

İktisadi değişkenler arasındaki ilişkinin yönü iktisat teorisi tarafından belirlenemediği durumlarda değişkenler arasındaki etkileşimin yönü Granger (1969) testi ile belirlenebilmektedir. Bu testte bağımlı değişken ve bağımsız değişken ayrımı yoktur bütün değişkenlerin birbiriyle olan etkileşimi eş anlı olarak

analiz edilebilmektedir. Bu test ekonometri de sıklıkla kullanılmakta olup VAR modelinin kurulmasında ve ARDL modelinde değişkenlerin sıralanmasında bu testten yararlanılmaktadır. Granger nedensellik analizinde şu modeller yardımıyla gerçekleştirilmektedir:

$$Y_t = \sum_{i=1}^m \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_i X_{t-i} + u_t \quad (3.6)$$

$$X_t = \sum_{i=1}^m \beta_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \gamma_{t-i} Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.7)$$

Denklem (3.7) ve denklem (3.8), burada Y'nin bugünkü değerlerinin tahminine X'in gecikmeli değerinin eklenmesi Y'nin öngörü performansını arttırıyorsa X, Y'nin bir nedenidir. Bunun manası X, Y'yi etkilemektedir. Yoksa X, Y'nin kesin bir nedenidir demek değildir.

Granger testi model (1)'deki β_i 'lerin grup halinde sıfıra eşit olup olmadığını incelemektedir. β_i katsayıları belirli bir anlamlılık düzeyinde sıfırdan farklı bulunursa X, Y'nin bir nedenidir. (Yani X'ten Y'ye doğru bir nedensellik ilişkisi vardır, başka bir değişle X, Y'nin Granger nedenselidir.) Çalışmada Granger (1969) nedensellik testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.4'te sunulmuştur.

Tablo-3.4: Granger Nedensellik Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	F-stat	Olasılık Değeri	Karar
<i>LNKH</i> → <i>CA</i>	0.720	0.49	Kredi hacmi ve cari açık arasında herhangi bir nedensellik yoktur.
<i>CA</i> → <i>LNKH</i>	0.313	0.73	
<i>BÜY</i> → <i>LNKH</i>	2.511	0.03	Ekonomik büyümeden, kredi hacmine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.
<i>LNKH</i> → <i>BÜY</i>	0.536	0.77	
<i>LNKH</i> → <i>İ.O</i>	0.002	0.95	İşsizlikten, kredi hacmine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.
<i>İ.O</i> → <i>LNKH</i>	5.016	0.02	
<i>LNKH</i> → <i>LNENF</i>	1.193	0.32	Enflasyondan, kredi hacmine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.
<i>LNENF</i> → <i>LNKH</i>	2.616	0.037	

Tablo 3.4'teki sonuçlara göre; ekonomik büyümeden, kredi hacmine doğru tekyönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu görülmüştür. Bu durum; artan ekonomik büyüme ile birlikte, kişilerin kredi taleplerinde bir canlanma olduğunu ima etmektedir. İşsizlikten kredi hacmine doğru da yine tekyönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu görülmüştür. Bu durum ise; artan işsizlik durumunda, kişilerin kredi taleplerinde bir azalma olduğunu düşündürmektedir. Enflasyondan kredi hacmine doğru da tekyönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu görülmüştür. Bu durum; artan enflasyonla birlikte piyasaların ısındığını ve bireylerin tüketim ve kredi taleplerinin arttığını ima etmektedir. Kredi hacmi ile cari açık arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Oysa Türkiye'de bu değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmekte ve TCMB raporlarında buna sık sık vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle, çalışmada kredi hacmi ile cari açık arasındaki ilişkileri tam olarak ortaya koyabilmek için, Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi de yapılmış fakat Granger (1969) testinden farklı bulgular elde edilemediği için Toda ve Yamamoto (1995) sonuçları rapor edilmemiştir.

3.1.3. Eşbütünleşme Analizi

Durağan olmayan serilerle yapılan analizlerde sahte regresyon problemiyle karşılaşılabilir. Serileri durağan hale getirebilmek için birinci ve ikinci farklarını aldığımızda sadece serinin geçmiş dönemlerde maruz kaldığı şokların etkisini yok etmekle kalmayıp aynı zamanda serinin karakteristik özelliklerini yok ederiz. Bu durumda seriler arasında gerçek uzun dönem ilişkisini ortaya koymak güçleşecektir. Eşbütünleşme (cointegration) yaklaşımı bu ihtiyaca cevap verebilmek için geliştirilmiş olup seriler durağan olmasalar bile bu serilerin durağan bir doğrusal bileşiminin var olabileceğini ve eğer böyle bir doğrusal bileşim varsa bunun ekonometrik olarak belirlenebileceğini ileri sürmektedir. Eşbütünleşme teorisine göre düzey değerlerinde durağan olmayıp aynı miktarda fark alındığında durağan hale gelen (aynı dereceden entegre olmuş) serilerin düzey değerleriyle yapılan tahminden elde edilen hata terimi serisi (u_t) durağan olduğunda bu ilişki sahte regresyon problemi barındırmayacaktır ve elde edilen sonuçlar güvenilirdir.

Eşbütünleşme analizinin denklemleri aşağıdaki gibidir:

$$\text{Model 1: } CA_t = \beta_0 + \beta_1 KH_t + u_t \quad (3.8)$$

$$\text{Model 2: } B\ddot{U}Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 KH_t + v_t \quad (3.9)$$

$$\text{Model 3: } ENF_t = \gamma_0 + \gamma_1 KH_t + \epsilon_t \quad (3.10)$$

$$\text{Model 4: } \dot{I}.O_t = \varphi_0 + \varphi_t KH_t + \epsilon_t \quad (3.11)$$

Çalışmada Engle-Granger (1987) eşbütünleşme testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.5'te sunulmuştur.

Tablo-3.5: Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Modeller	ADF _{hes}	ADF _{tab}	CRDW _{hes}	CRDW _{tab}	KARAR
<i>Model 1</i>	-2.89**	-2.84	1.58***	0.511	Eşbütünleşme Var
<i>Model 2</i>	-3.11**	-2.84	1.68***	0.511	Eşbütünleşme Var
<i>Model 3</i>	-5.08***	-3.77	1.65***	0.511	Eşbütünleşme Var
<i>Model 4</i>	-2.64**	-2.84	2.16***	0.511	Eşbütünleşme Yok

Not: ** ve *** sırasıyla %5 ve %1 anlamlılık düzeyine sahip kritik değerleri göstermektedir.

Tablo 3.5'te cari açığın, büyümenin, enflasyonun ve işsizliğin bağımlı değişken kredi hacminin ise bağımsız değişken olduğu eşbütünleşme testi sonuçları verilmiştir. İlk üç modelde eşbütünleşmenin varlığına karar verilirken, dördüncü modelde seriler arasında eşbütünleşme olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine kredi hacmi ve işsizlik arasındaki eşbütünleşme ilişkisi Johansen (1988) yöntemiyle de kontrol edilerek çalışma genişletilmiş ve Tablo 3.6'daki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 3.6: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonucu

Boş Hipotez	Eigenvalue	Trace İstatistiği	%5 Anlamlılık Düzeyindeki Kritik Değeri	Olasılık Değeri
<i>Yok*</i>	0.20	16.33	15.49	0.03
<i>En Az Bir</i>	0.051	3.032	3.84	0.08

Tablo 3.6'daki sonuçlara göre işsizlikle kredi arasında bir tane eşbütünleşme bulunmuş olup, dolayısıyla uzun dönem ve kısa dönem analizlerinin yapılabileceğine karar verilmiştir.

3.1.4. Uzun Dönem Analizi

Eşbütünleşik seriler arasındaki uzun dönem analizlerinin yapılmasında, dinamik en küçük kareler yönteminin (Dynamic Ordinary Least Squares: OLS), modeldeki değişen varyans ve otokorelasyon sorunun giderilmesine yardımcı olması nedeniyle, en küçük kareler (Ordinary Least Squares: OLS) yönteminden daha güçlü olduğu kabul edilmektedir (Saikkonen, 1992; Stock ve Watson, 1993). Uzun dönem analizleri, DOLS yöntemi kullanılarak, serilerin düzey değerleriyle, Model (3.8), (3.9), (3.10) ve (3.11) yardımıyla yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.7'de sunulmuştur. Ayrıca Türkiye ekonomisini yakından ilgilendiren 2001 bankacılık ve döviz krizi ile 2008 küresel ekonomik krizi kukla değişkenlerle uzun dönem analizine dahil edilmiştir.

Tablo-3.7: Uzun Dönem Analizi Sonuçları

	Cari Açık (Model 1)	Ekonomi k Büyüme (Model 2)	Enflasyon (Model 3)	İşsizlik (Model 4)
<i>Sabit Terim</i>	-1.03*** [-4.67]	-11.28*** [-2.55]	-1.21*** [-1.43]	96.93*** [4.52]
<i>Kredi Hacmi</i>	0.06*** [4.69]	0.75*** [2.75]	0.32*** [7.68]	-5.40*** [-4.18]
<i>K₂₀₀₁</i>	-0.05 [-3.34]	-0.50*** [-2.34]	-0.01*** [-0.17]	1.27*** [1.49]
<i>K₂₀₀₈</i>	-0.04 [-6.01]	-0.01 [-0.27]	-0.40 [-2.61]	3.37 [4.83]
<i>R²</i>	0.82	0.83	0.94	0.88
<i>SSR</i>	0.008	0.93	0.72	18.85
<i>JB</i>	2.50 (0.28)	5.32 (0.069)	675.44 (0.00)	4.00 (0.13)

Not: köşeli parantez içindeki değerler ilgili parametrelerin *t* testi sonuçlarını ifade etmektedir. Normal parantez içindeki değerler ise Jarque-Bera (JB) normallik testi olasılık değerini göstermekte olup, bu değer 0.05'ten büyük olması ilgili modelin kalıntılarının normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. SSR: Sum Squared Residual olup

modelin hata terimlerinin kareleri toplamını göstermektedir. Bu değerin küçük olması, modelin başarısının yüksekliğine işaret etmektedir. DOLS tahminlerinde değişen varyans ve otokorelasyon sorunları Newey West yardımıyla giderilmeye çalışılmaktadır. *** %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 3.7'deki sonuçlar incelendiğinde Model 1'de kredi hacmi %1 oranında arttığında cari işlemler açığının %0.06 oranında arttığı, ekonomik krizlerin halkın lüks tüketim talebini kısarak cari işlemler açığını azalttığı görülmüştür. İkinci modelde kredi hacmindeki %1'lik artışın ekonomik büyümeyi %0.75 oranında arttırdığı, ekonomik krizlerin büyümeyi olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Üçüncü modelde kredi hacmindeki %1'lik artışın halkın tüketim alım gücünü canlandırarak enflasyonu %0.32 olarak arttırdığı, ekonomik krizlerin ise halkın tüketim talebini kısarak enflasyona azaltıcı yönde etki ettiği görülmüştür. Dördüncü modelde ise kredi hacmi %1 oranında arttığında işsizlik oranının %5.4 azalttığı, ekonomik krizlerin işsizliği olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

3.1.5. Kısa Dönem Analizi

Kısa dönem analizi serilerin farkı alınarak durağanlaşmış seriler ile uzun dönem analizlerden elde edilen hata terimleri serilerinin bir dönem gecikmelileri (ECT_{t-1}) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Burada kullanılan modeller;

$$\text{Model 1: } \Delta CA_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta KH_t + \beta_2 ECT_{t-1} + u_t \quad (3.12)$$

$$\text{Model 2: } \Delta BÜY_t = \alpha_0 + \alpha_1 \Delta KH_t + \alpha_2 ECT_{t-1} + v_t \quad (3.13)$$

$$\text{Model 3: } \Delta ENF_t = \gamma_0 + \gamma_1 \Delta KH_t + \gamma_2 ECT_{t-1} + \epsilon_t \quad (3.14)$$

$$\text{Model 4: } \Delta \dot{O}_t = \varphi_0 + \varphi_t \Delta KH_t + \varphi_t ECT_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.15)$$

Bu modellerde ECT'nin (Hata Düzeltme Terimi: Error Correction Term) katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenir. Bu durumda uzun dönemde birlikte hareket eden (eşbütünleşik olan) seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmaların ortadan kalktığı ve serilerin tekrar uzun dönem denge değerine yakınsadığı, yani modellerin hata düzeltme mekanizmalarının çalıştığı kabul edilir. Bu çalışmada kısa dönem analizleri hata düzeltme modeli çevresinde yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo-3.8: Kısa Dönem Analizi Sonuçları

	Cari Açık (Model 1)	Ekonomik Büyüme (Model 2)	Enflasyon (Model 3)	İşsizlik (Model 4)
<i>Sabit Terim</i>	-0.0046 [-1.19]	-0.15** [-2.19]	0.12*** [10.08]	0.34** [2.09]
<i>Kredi Hacmi</i>	0.07* [1.62]	-0.62 [-1.13]	-0.10 [-1.07]	-4.10** [-2.05]
<i>ECT_{t-1}</i>	-0.47*** [-2.69]	-0.30* [-1.54]	-0.08* [-1.56]	-0.28** [-1.70]
<i>R²</i>	0.18	0.52	0.72	0.18
<i>SSR</i>	0.012	0.82	0.018	16.46
<i>JB</i>	3.76 (0.15)	345.96 (0.00)	16.88 (0.00)	2.79 (0.24)

Not: köşeli parantez içindeki değerler ilgili parametrelerin t testi sonuçlarını ifade etmektedir. Normal parantez içindeki değerler ise Jarque-Bera (JB) normallik testi olasılık değerini göstermekte olup, bu değer 0.05'ten büyük olması ilgili modelin kalıntılarının normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. SSR: Sum Squared Residual olup modelin hata terimlerinin kareleri toplamını göstermektedir. Bu değer küçük olması, modelin başarısının yüksekliğine işaret etmektedir. DOLS tahminlerinde değişen varyans ve otokorelasyon sorunları Newey West yardımıyla giderilmeye çalışılmaktadır. *,** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 3.8'deki sonuçlara bakıldığında tüm modelde de hata düzeltme terimlerinin katsayılarının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu, yani hata düzeltme mekanizmalarının çalıştığı görülmektedir. Bu durumda uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalar ortadan kalkmakta ve seriler tekrar uzun dönem denge değerine yakınsamaktadır. Bu sonuç, uzun dönem analizlerinin güvenilirliğine de bir kanıt teşkil etmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bankacılık sektörü tarafından firmalara ve hane halkına sağlanan yurtiçi krediler, parasal aktarım mekanizmaları içinde oldukça önemli bir yere sahip olup yatırımların finansmanında ve iç talebin canlandırılmasında hayati bir rol oynamaktadır. Friedman 1929 büyük bunalımının uzun sürmesinin nedenlerini açıklarken; kriz ortamında merkez bankalarının ve ticari bankaların kendilerini koruma güdüsüyle daraltıcı para politikası izlemeleri nedeniyle piyasada yaşanan yatırım ve talep düşüklüğünü işaret etmiştir. 2008 küresel ekonomik kriz sonrasında da başta ABD olmak üzere bütün ülkeler genişletici para ve maliye politikaları uygulayarak krizin etkilerini hafifletmeye çalışmışlardır. Türkiye’de de dönemin hükümeti tarafından bankalara ısrarla kredi musluklarını açık tutmaları ve kredi taleplerini geri çevirmemeleri konusunda uyarılarda bulunmuştur. Bütün bunların sonucunda Türkiye krizden çıkan ilk ekonomiler arasında yer almıştır.

Bu tez çalışmasında; Türkiye’de yurtiçi kredi hacmindeki değişimlerin cari açık, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkileri, 2000-2014 dönemi çeyrek yıllık verileri ile ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda serilerin durağanlığı ADF, PP ve KPSS ile incelenmiş ve serilerin düzey değerlerinde durağan olmayıp birinci farkları aldığında durağan hale geldikleri görülmüştür.

Seriler arasındaki nedensellik ilişkileri; Granger (1969) yöntemiyle incelenmiş ve ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyondan kredi hacmine doğru tekyönlü nedensellik ilişkilerinin var olduğu görülmüştür. Kredi hacmi ile cari açık arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Kredi hacmi ile cari açık arasındaki nedensellik ilişkisini daha detaylı araştırabilmek için, Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi de yapılmış, fakat Granger (1969) testinden farklı bulgular elde edilememiştir.

Seriler arasında eşbütünleşme ilişkilerinin varlığı Engle-Granger (1987) yöntemi ile araştırılmıştır. Kredi hacmi ile cari açık, ekonomik büyüme ve enflasyon arasında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilirken işsizlikle kredi hacmi arasında eşbütünleşme tespit edilememiştir. Bu nedenle bu iki serinin arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin varlığı Johansen (1988) yöntemiyle araştırılmış ve bu serilerin eşbütünleşik oldukları görülmüştür.

Seriler arasındaki uzun dönem ve kısa dönem analizleri DOLS yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Uzun dönem analizinde kredi hacmindeki %1'lik artışın; cari işlemler açığını %0.06 oranında, ekonomik büyümeyi %0.75 oranında, enflasyonu %0.32 oranında arttırdığı, işsizlik oranını ise %5.4 azalttığı görülmüştür. Kısa dönem analizi hata düzeltme modeli çerçevesinde yine DOLS ile gerçekleştirilmiş ve bütün modellerin hata düzeltme mekanizmalarının çalıştığı yani, uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmaların ortadan kalktığı ve serilerin tekrar uzun dönem denge değerine yakınsadıkları görülmüştür. Bu durum yapılan uzun dönem analizlerinin güvenilirliğine de bir kanıt oluşturmaktadır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak; Türkiye gibi iç talebe dayalı olarak büyüyen ve özel sektörün tasarruflarının düşük olması nedeniyle yatırımların büyük kısmının banka kredileriyle finanse edildiği ekonomilerde bankacılık sektörü tarafından iç piyasaya sağlanan kredilerin oldukça önemli olduğu ve makroekonomik değişkenleri önemli ölçüde etkiledikleri söylenebilir. Fakat kredi hacmindeki artış ekonomik büyüme ve istihdamı olumlu yönde etkilerken cari açık ve enflasyonu arttırma eğilimindedir. Bu durumda ekonomiyi yöneten otoritelerin seçici (selektif) kredi uygulaması türü politikalar geliştirerek bir yandan ekonomik büyümeyi ve istihdamı arttırmaya yönelik kredilere kolaylık sağlarken, ithal lüks tüketimi ve yurtiçi talep enflasyonuna neden olacak kredi taleplerini frenlemesinin gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Afonso, A., Gomes, P. and Rother, P. (2011). Short and Long Run Determinants of Sovereign Debt Credit Ratings. *International Journal of Finance and Economics*, vol 16.
- Afşar, M. (2004). *Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi,
- Akan, M. (1996). *Bankacılık Sektörü Pazar Yapısındaki Gelişmeler. Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Sayı. 5.
- Akdiş, M.(2000). *Global Finansal Sistem, Finansal Krizler ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Akgüç, Ö. (1998). *1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri, 75.Yılda Paranın Serüveni*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Akkurt, A. (1999). *Tüketici Kredileri*. Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayınları No: 9.
- Akman, Ş. (2012). *Bankacılık Sektöründe Problemler Krediler ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alp, A. (2001). Bankacılık Krizleri ve Krize Karşı Politika Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi. Ekonomik Kriz Özel Sayısı*. Cilt:1. Sayı: 41. 675-687.
- Alpergin, P. (1990). *Bireysel Bankacılık*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No, 160,
- Altıntaş, H. ve Yücel A. (2010). Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi: 1987-2007. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 10 Sayı: 2.
- Altıntaş, H. (2004). Bankacılık Krizleri, Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı: 22.
- Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri & Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitapevi,

- Altunç, Ö. F. (2008). Türkiye’de Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, No: 3(2).
- Al-Yousif, Yousif Khalifa, (2002). Financial Development And Economic Growth: Another Look At The Evidence From Developing Countries. *Review of Financial Economics*, Vol.11.
- Arpalı, Z. (2008). *Türkiye’de Tüketici Kredisini*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aras, G. (1996). *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu. Yayın No: 30.
- Arestis, P., Panicos Demetriades, (2001). Finance and Growth: Institutional Considerations and Causality. University of East London, *Department of Economics Working Papers* Vol.2.
- Arslan, İ. ve Yapraklı, S.(2008). Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. Sayı: 7.
- Artun, T. (1983). *İşlevi Gelişimi Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Telkin Yayınevi,
- Aslan, Ö. ve İsmail K. (2006). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. Sayı:4.
- Atamtürk, B. (2005). Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyümenin Nedensellik Yönü Üzerine Bir İnceleme (1975–2003). *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. 46. Seri.
- Atje, R. and Jovanovic, B. (1993). Stocks Markets And Development. *European Economic Review*, Vol. 37.
- Ay, A. (2007). *Türkiye Ekonomisi Makroekonomik Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Aydoğuş, İ. ve Öztürkler, H. (2006). *Türkiye’de Cari İşlemler Açığı Sorununun Analizi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Azarisdıs, C. and Stachurski, J. (2004). *Poverty Traps*. (22 Mart 2015) Handbook of Economic Growth. <http://emlab.berkeley.edu/users/chad/azstach.pdf>.
- Backe, P. and Zumer, T. (2005). Developments in Credit to the Private Sector in Central and Eastern European EU Member States: Emerging From Financial Repression-A Comparative Overview. *Oesterreichische Nationalbank Papers*.
- Bagehot, W. (1873). *Lombart Street: A Description of the Money Market*. New York: E. P. Dutton and Company, Reprint 1920,
- Başçı, E. (2006). Credit Growth in Turkey: Drivers and Challenges. *BIS Papers chapters*, in: *Bank for International Settlements*, vol. 28.
- Baktır Ö. M. ve Matar, S. (1998). Firmaların Kayıt dışı Faaliyetleri Çerçevesinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsisi Esasları. *Active Dergisi*, Sayı:2.
- Barro, R. and X. Sala-i Martin, (2003). *Economic Growth*. Cambridge: MA and London, The MIT Press,
- Bayar, Y., Kılıç, C. ve Arıca, F. (2014). Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1.
- Benmelech, E., Bergman, N.K. and Seru, A. (2011). Finance and Unemployment. *NBER Working Paper*. Vol. 17144.
- BDDK. (2002). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu 5*. (22 Mart 2015) <http://www.bddk.gov.tr>
- BDDK. (2005) *5411 sayılı Bankacılık Kanunu*. 1Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete.
- BDDK. (2006). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*. (22 Mart 2015) <http://www.tcmb.gov.tr>

- BDDK. (2009). *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Haziran 2009*. (22 Mart 2015) <http://www.bddk.gov.tr>
- Beck, T., Ross L. and Norman L. (1999). *Finance and The Sources of Growth. Policy Research Working Paper Series 2057*, The World Bank
- Berber, M. (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Berk, N. (1988). *Bankacılıkta Kredi Pazarlama. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları Dergisi*. No:149.
- Bertrand, M., Schoar, A. ve Thesmar, D. (2007). *Banking Deregulation and Industry Structure: Evidence from the French Banking Reforms of 1985. Journal of Finance*, Vol. 62(2).
- Bissoondoyal-Bheenick, E., Brooks, R., Yip, A. Y. N. (2005). *Determinants of Sovereign Ratings: A Comparison of Case-Based Reasoning and Ordered Probit Approaches*. Working Paper, 9/5, Monash University, Department of Econometrics and Business Statistics.
- Biztis, G.P., John M. and Papazoglou, C. (2008). *The Determinants of The Greek Current Account Deficit: The EMU Experience. Journal of International and Global Economic Studies*, Vol. 1(1), 105-122.
- Brissimis, S.N., Hondroyiannis, G., Papazoglou, C., Tsaveas, N.T. and Vasardani, M.A. (2010). *Current Account Determinants and External Sustainability in Periods of Structural Change. ECB Working Papers*, Vol.1243.
- Boissay F., Calvo G. and Kozluk, T. (2005). *Is Lending In Central And Eastern Europe Developing Too Fast*. European Central Bank Research Network.
- Bloch, H. and Tang, S. H. (2003). *The Role of Financial Development in Economic Growth. Progress. Development Studies*. Vol. 3. Issue 3.
- Bolat, R. T. (1999). *Bireysel Bankacılık Tekniklerinden, Tüketici Kredisi Finansmanı, Tüketici Kredisi ve Kredi Kartları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Calderon, C. and Liu, L. (2003). The Direction of Causality Between Financial Development and Economic Growth. *Journal of Development Economics*. Volume 72. Issue 1.
- Calza, A., Marta M. and Joao S. (2006). Credit In The Euro Area: An Emprical Investigation Using Aggregate Data. *The Quarterly Review of Economics And Finance*, Vol. 46. Issue 2.
- Candan, H. ve Alper Ö. (2006). *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cantor, R. and Packer, F. (1996). Determinants and Impact of Sovereign Credit Ratings. *Economic Policy Review*. Federal Reserve Bank of Newyork.
- Canuto, O., Santos, P., F. P. and Porto, P. C. (2004). *Macroeconomics and Sovereign Risk Ratings*. (22 Mart 2015) www.worldbank.org.tr.
- Capasso, S. (2004). Financial Markets, Development and Economic Growth: Tales of Informational Asymmetries. *Journal of Economic Surveys*. Volume 18. Issue 3.
- Castillo, P.J. (2009). Unemployment Threat of the Financial Crisis. *Asia-Pacific Social Science Review*, Vol. 9(1).
- Cengiz, V. ve Duman, M. (2008). Türkiye’de Banka Kredi Kanalinın Önemi Üzerine Etki Tepki Fonksiyonlarına Dayalı Bir Değerlendirme (1990-2006). *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi* No: 26(2).
- Ceylan S. ve Durukaya, M.(2010). Türkiye’de Kredi Kullanımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:24, sayı 2.
- Chari, V.V., Jones, L.E. and Manuelli, R.E. (1996). Inflation, Growth and Financial Intermediation. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*. Vol. 78.
- Christopoulos, D. K. and Tsionas, E. G. (2004). Financial Development and Economic Growth: Evidence From Panel Unit Root and Cointegration Tests. *Journal of Development Economics*, Vol. 73(1).

- Civcir, İ. (2012). *Türkiye’de Kriz Sonrası Dönemde Kredi Çöküşü*. (22 Mart 2015) Tartışma Metni <http://www.tek.gov.tr>
- Coşkun, M. (2009). *Bankacılık Uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Coşkun, Y. (2010). Özel Sektör Borçlanma Araçları Piyasasının Gelişmesinde Düzenlemelerin Etkisi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 65: Sayı:4.
- Çelik, F. ve A. Ekinci, (2002). Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım. *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, No:23,
- Çınar, R. (1991). Tüketici Kredisi Pazarlamasına İlişkin Gelişmeler Üzerine Bir Saha Araştırması. *Pazarlama Dünyası*. Sayı: 5(29).
- Davis, Lance E. (1965). The Investment Market, 1870-1914: The Evolution of a National Market. *Journal of Economic History*. Vol. 25, Issue 3.
- Demir, A. (2006). *Banka Müşteri İlişkileri Açısından Kredi Maliyetlerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirgüç-Kunt, A. ve Maksimovic, V. (1998). Law, Finance, and Firm Growth. *Journal of Finance*. Vol. 53.
- Dickey, D. and Fuller, W. A. (1979). Distribution of the Estimates For Autoregressive Time Series With a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*. Vol.74. pp. 427-431.
- Dinçer, Y. (2001). *Kredilendirme Teknikleri*. İstanbul: TBB Eğitim ve Seminer Notları,
- Doğan, S. ve Sarsel, Y. (1996). *Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği.
- Duranlar, S. (2005). Ülkemizdeki Banka İşletmelerinde Tüketici Kredileri Üzerine Bir İnceleme. *Finans-Politik& Ekonomik Yorumlar Dergisi*. Sayı: 42(492).

- Eğilmez, M. ve Ercan, K. (2005). *Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitapevi,
- Eken Hasan, M. (2006). Türk Bankacılık Sektörün Yapılanma Sürecinde Bankalarda Finansal Risk Yönetimi. *Analiz Dergisi*. S.15.
- Ekiz, Ç. (2006). *Asimetrik Bilgi Teorisinin Bireysel Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Engle, R. and Granger, C. W. J. (1987). Co-Integration and Error Correction: Representation, estimation and Testing. *Econometrica*. Vol. 55(2), pp. 251-276.
- Enisan, A. A. ve Olufisayo, A. O. (2009). Stock Market Development and Economic Growth: Evidence From Seven Sub-Sahara African Countries. *Journal of Economics and Business*, Vol. 61.
- Ercan, A. (2009). *Mortgage Uygulaması ve Krizin Nedenleri-Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdut, Z. (1991). Avrupa Topluluğu'nda İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikası. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. No: 3 (1).
- Eren, S. (2000). *Para Politikası*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Erkan, M. ve Demircioğlu, M.Y. (2010). Ülke Derecelendirmesinin Ekonomik Kamu Düzeni Üzerindeki Etkisi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Cilt:1. Sayı:1.
- Ertuğrul, A. (1983). *Kamu Açıkları, Para Stoku ve Enflasyon*. İstanbul: YKB Yayınları.
- Genel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu. (22 Mart 2015) www.tdk.gov.tr.
- Ghali, Khalifa H. (1999). Financial Development and Economic Growth: The Tunisian Experience. *Review of Development Economics*. Vol. 3. Issue 3.

- Girginer, N. (2008). Ticari Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesine Çok Kriterli Yaklaşım: Özel ve Devlet Bankası Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. sayı:37.
- Goldsmith, R.W. (1969). *Financial Structure and Development*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Göçer, İ., M. Mercan, O. Peker, (2013). Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırımlı Eşbütünleşme Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. sayı: 18.
- Gök, M. (2004). *İşgücü Piyasası ve Kobiler*. Ankara: Roma Yayınları.
- Gujarati, D. N. (1999). *Basic Econometrics*.(3 rd edition.) İstanbul: Mc Graw Hill. Literatür Yayıncılık.
- Gurley John G. ve Shaw, Edward S. (1955). Financial Aspects of Economic Development. *American Economic Review*, Vol. 45. Issue 4.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.
- Gündüz, L. (2001). Türkiye’de Parasal Aktarım Mekanizması ve Banka Kredi Kanalı. *İMKB Dergisi*. No: 5(18).
- Güven, S. (2002). *Türkiye’de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi*. (22 Mart 2015)<http://www.hazder.org.tr/makale/banka%20kredileri%ilişkisi.pdf>.
- Hadovic Babic, V., Eldin M. and Emir A. (2009). Influence Of Quantitive and Qualitive Factors Of Banking Sector Development On Economic Growth In South East European Countries. *Econpapers-Interdisciplinary Management Research*.
- Han, C.K. (2009). Unemployment, Financial Hardship, and Savings in Individual Development Accounts. *Journal of Poverty*. Vol. 13(1).
- Hilbers, P., Otker-Robe,I. & Pazarbaşıoğlu, C. & Johnsen, G. (2005). Assessing and Managing Rapid Credit Growth and the Role of Supervisory and Prudential Policies. *IMF Working Paper*. Vol. 05/151.

- Işığçok, E. (1994). *Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Iyengar, S. (2010). Are Sovereign Credit Ratings Objective and Transparent?. *The IUP Journal of Financial Economics*. Vol. 7. Issue.3.
- İmren, A. (1994). *Tüketici Kredileri*. İstanbul: Arzu İmren Yayıncılık.
- İnan, E.A. (2000). Dezenflasyon Programının Türk Bankacılık Sistemine Olası Etkileri. *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 32.
- İsabetli, İ. (2012). *Özel Sektöre Verilen Kredilerin Bileşenleri ve Ekonomik Büyüme Etkisi Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma: 2000-2010 Yılları Arasında Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkeleri Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşcan, A. (2003). *Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi*. T.C.M.B Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- İşipek, P. (2005), *Banka Stratejik Yönetim Açısından Kredi Riski Yönetim Modelleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İTO. (1995). *Kredi Sözleşmeleri*. İstanbul.
- İyigün, T. (2006., *Bankacılıkta Fiyatlandırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jalilian, H. ve Kirkpatrick, C. (2002). Financial Development and Poverty Reduction in Developing Countries. *International Journal of Finance and Economics*. Vol.7
- Kandır, Yılmaz S., Ömer İ. ve Yıldırım B. Ö. (2007). Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:16. Sayı:2.

- Kar, M. and Pentecost, E. J. (2000). Financial Development And Economic Growth In Turkey: Further Evidence On The Causality Issue. *Loughborough University Economic Research Paper* Vol. 00/27.
- Karaköse, N. (2000). *Ticari Bankalarda Kredilendirme Süreci ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaval, H. (2000). *Bankalarda Risk Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitapevi,
- Kavcıoğlu, Ş. (2003). *Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Çözüm Yolları ve Takibi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Kavcıoğlu, Ş. (2013). Yurtdışı Kaynaklı Krediler ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, No: 21-1.
- Kaya, Y. T. (2005). *Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi*. BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporu. No:10
- Kaya, R. (2008). *Bankaların Kredi dönüşlerinin Erken Uyarı Modeli İle İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıvılcım, M. (1995). The Analysis of Inflation: The Case of Turkey. *Ankara. Capital Market Board*. No: 20.
- Kılıç, C. (2015). Tüketici Kredileri ve Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 29. Sayı:2.
- Kılıçkiran, O. (1991). *Dört İktisat Okuluna Göre Enflasyon Teorileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- King, Robert G. ve Ross Levine (1993). Finance and Growth: Schumpeter might be right. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 108. Issue.3.
- Kostakoğlu, C. (1995). *Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar*. Ankara: Lazer Ofset Matbaa.

- Kölemmezli, M. (1982). *Banka Kredileri*. İzmir: Karınca Matbaası.
- Köstekli, Ş.İ. (1999). *Dünyada ve Türkiye’de İşsizlik*. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları.
- Kumaş, H. (2001). İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 3(4),
- Landskroner, Y., Ruthenberg, D. and Zaken, D. (2001). Risk Adjusted Performance and Optimal Asset Allocation in Israeli Banking. *Issues in Banking*, 15.
- Mackinnon, J. G. (1996). Numerical Distribution Functions For Unit Root and Cointegration Tests. *Journal of Applied Econometrics*. 11.
- Mccaig, B. and Stengos, T. (2005). Financial Intermediation and Growth: Some Robustness Results. *Economics Letters*. Vol. 88(3).
- Mendoza, E.G. & Terrones, M.E. (2008). An Anatomy of Credit Booms: Evidences from Macro Aggregates and Micro Data. *NBER Working Papers* Vol. 14049.
- Mulder, C. and Perrelli, R. A. (2001). Foreign Currency Credit ratings for Emerging Market economics. *IMF Working Paper*. No. 01/ 191.
- Okay, E. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi (22 Mart 2015) <http://www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi/d2/M00027.pdf>.
- Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 1. Sayı 1.
- Orakçı Celal, A. (2009). *Para Politikası Stratejisi Olarak Enflasyon Hedeflemesi: Dünya ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oy, O. (2003). *Kredi Teminatları ve Kredi Suçları*. İstanbul: Beta Basım Yayım.

- Öçal T. ve Çolak, Ö. F. (1994). *Para Teori ve Politikası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öçal, T. ve Çolak, Ö. F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Öker, A. (2007). *Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi riski Yönetimi-Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özen, N. (2000). “*Temel Kredi Bilgileri ve Kredilendirme Süreci, TBB Eğitim ve Tanıtım Seminer Notları*. İstanbul.
- Özgüven, A. (1997). *İktisat Bilimine Giriş*. (7. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özsağır, A. (2008). Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Yıl: 10. Sayı: 14.
- Özsunay, E. (1992). *Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar*. İstanbul: Panel Yayınları.
- Öztürkler, H. ve Çermikli, A.H. (2007). Türkiye’de Bir Parasal Aktarım Kanalı Olarak Banka Kredileri. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. No: 44(514).
- Peker, O. ve Hotunluoğlu, H. (2009). Türkiye’de Cari Açığın Nedenlerinin Ekonometrik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*. No: 23.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Parasız, İ.(2005). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Patrick, Hugh T. (1966). Financial Development and Economic Growth in Underdeveloped Countries. *Economic Development and Cultural Change*. Vol. 14 (2).
- Philips, P.C.B. and Perron, P. (1988). Testing For a Unit Root in Time Series Regression. *Biomètrika*. Vol. 75 (2).

- Rajan, R. G. ve Zingales, L. (1998). Financial Dependence and Growth. *The American Economic Review*. Vol. 88 (3),
- Robinson, J. (1952). *The Generalization of the General Theory*. London: The Rate of Interest and Other Essays, Macmillan,
- Rousseau, Peter L. (2003). Historical Perspectives on Financial and Economic Growth. *Review Federal Reserve Bank of Saint Louis*. Vol. 85. Issue 4.
- Sachs, J. (1989). Making The Brady Plan Work. *Foreign Affairs*. Vol 68. No 3.
- Saikkonen, P. (1992). Estimation and Testing of Cointegrated Systems by an Autoregressive Approximation. *Econometric Theory*. Vol. 8.
- Saint-Paul, G. (2007). Alternative Strategies for Fighting Unemployment: Lessons from the European Experience. *IDEI Working Papers*. Vol. 446.
- Savaşal, M. (2003). *Kredi Türleri ve Risk Yönetimi*. İstanbul: TBB Seminer Notları.
- Saygılı, Ş. ve Cengiz C. (2008). *1987-2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunlar ve Potansiyel Büyüme Oranı*. Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri. TÜSİAD.
- Schularick, M. & Taylor, A. (2009). Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles and Financial Crises. *NBER Working Paper*. Vol. 15512.
- Schumpeter, J. (1911). *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Seval, B. (1990). *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*. İstanbul: Avcıoğlu Matbaa.
- Sevim, Ş., Tunga B. ve Mehmet A. C. (2009). Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Bilgisayar Destekli Mali Analiz Sonuçlarının Puanlaması ve Bir Model Denemesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. No: 2/2.

- Sorrentino, C. (2000). International Unemployment Rates: How Comparable Are They?. *Monthly Labor Review*. Vol. 6 (123).
- Stock, James H. and Mark W. (1993). A Simple Estimator Of Cointegrating Vectors In Higher Order Integrated Systems. *Econometrica*. Vol. 61.
- Sunar, A. M. (1994). *Türkiye'nin Kredi Değerliliği Analizi*. Hazine Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Sungur, T. (1999). *Bankacılar İçin Banka Tekniği İşlemleri*. İstanbul: Bankacılık Enstitüsü Yayınları.
- Sylla, R. (1969). Federal Policy, Banking Market Structure, and Capital Mobilization in the United States 1863-1913. *Journal of Economic History*. Vol. 29. Issue 4.
- Şahin, H. (2000). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Şahin, H. (2002). *İktisada Giriş*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Şahin, A. (2011). *Türkiye'de Banka Kredileri ve Büyüme İlişkisi Üzerine Bir Uygulama: 1995-2010*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, B. E. (2011). Türkiye'nin Cari Açık Sorunu. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. No: 3.
- Şakar, H. (2002). *Bankalarda Kredilendirme Teknikleri*. İstanbul: Ölümsüz Öyküler Yayın ve Reklam Evi.
- Şentürk, S.H. (2005). Ekonomik Büyümenin Sağlanmasında Finansal Sistemin Rolü. *İktisat İşletme ve Finans*. Cilt: 20. Sayı: 237.
- TBB. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık sistemi: 1958-2007* (22 Mart 2015) <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>.
- TCMB. (2008). *Finansal İstikrar Raporu - Mayıs 2008*. (22 Mart 2015) <http://www.tcmb.gov.tr>.

- Tekinalp, Ü. (1988). *Banka Hukukunun Esasları*. İstanbul: Vedat Yayınevi.
- Tekindağ, F. C. (2010). *Kredi Risk Yönetim Aracı Olarak Kobi Kredileri İçin Alternatif Kredi Skorlama Model Önerisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Temur, N. M. (2006). *Banka ve Sigorta Pazarlaması*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Thangavelu, S. M. and Jiunn, A. B. J. (2004). Financial Development and Economic Growth in Australia: An Empirical Analysis. *Empirical Economics*. Vol. 29. Issue 2.
- Thesmar, D. ve Thoenig, M. (2004). Financial Market Development and the Rise in Firm Level Uncertainty. *CEPR Discussion Paper*. Vol. 4761.
- Togan, S. & Berument, H. (2011). Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler. *Bankacılık Dergisi*. Sayı 78.
- Toprak, M. (2001). *Küreselleşme ve Kriz- Türkiye ve Dünya Deneyimi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Toprak, M. ve Demir O. (2006). Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar Krizler ve Arayışlar. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. No: 2(2).
- Tsuru, K. (2000). Finance and Growth: Some Theoretical Considerations, and a Review of the Empirical Literature. *OECD Economics Department Working Papers*, Vol. 228.
- Tunaboşlu, O. (1977). *Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları*. İstanbul: İstanbul Bankası T.A.Ş.
- Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü. (1992). *İstihbarat ve Mali Tahlil*. Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Usta, M. (1992). *Kredi Çeşitleri*. İstanbul: Pamukbank Eğitim Yayınları.
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara

- Ünsal, M. E. (2007). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Vakıfbank Eğitim Müdürlüğü. (1994). *Krediler*.
- Vurur, N. S. ve Özen, E. (2013). Türkiye’de Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. No: 6/3.
- Yalçın, E. (2005). *İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir Çalışma*. Ankara: TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Yetim, S. (1997). *Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri*. İstanbul: SPK Yayınları, No: 69.
- Yıldırım, K. ve Karaman, D. (2001). *Makro Ekonomi*. (2. Baskı). Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı.
- Yörük, N. (1999). Ülke Riski ve Türkiye'nin Ülke Risk Derecelerindeki Değişimler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F Araştırma Serisi*. No: 4.
- Yüce, B. C. (2009). *Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü*. (22 Mart 2015) <http://www.mgmt.boun.edu.tr>.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Enis BEGEÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : 21.03.1986-Bingöl

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Fatih Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :
-Diğer :

Bildiriler

-Uluslararası :
-Ulusal :

Katıldığı Projeler :

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :

İLETİŞİM

E-posta Adresi :
Telefon :
Tarih :